

Marco de Grandis

EURIZJANO:WSPÓLNY JĘZYK DLA WSZYSTKICH EUROPEJCZYKÓW

KOMPLETNA GRAMATYKA DLA OSÓB POLSKOJĘZYCZNYCH

Orvieto, 29 stycznia 2024 r.

Wersja 5.0 (Aktualizacja z dnia 25.05.2026 r.)

Spis treści

DLACZEGO WSPÓLNY JĘZYK EUROPEJSKI?	4
EURIZJANO: ZASADNICZE CECHY	6
SEKCJA A: GRAMATYKA I SKŁADNIA JĘZYKA EURIZJANO	7
A.1 ALFABET, FONETYKA, STRUKTURA ZDANIA	8
A.2 RZECZOWNIK	10
A.2.1 ASPEKTY OGÓLNE	10
A.2.2 KLASYFIKACJA RZECZOWNIKÓW	10
A.3 PRZYMIOTNIKI	12
A.3.1 ASPEKTY OGÓLNE	12
A.3.2 PRZYMIOTNIKI JAKOŚCIOWE	12
A.3.2.1 Aspekty ogólne	12
A.3.2.2 Stopień równy i porównawczy	12
A.3.2.3 Stopień najwyższy	13
A.3.3 PRZYMIOTNIKI DZIERŻAWCZE	13
A.3.4 PRZYMIOTNIKI WSKAZUJĄCE	14
A.3.5 PRZYMIOTNIKI NIEOKREŚLONE.....	15
A.3.6 PRZYMIOTNIKI PYTAJNE I WYKRZYKNIKOWE.....	17
A.3.7 PRZYMIOTNIKI I PRZYSŁÓWKI LICZEBNE	18
A.4 ZAIMKI	19
A.4.1 ZAIMKI OSOBOWE	19
A.4.2 ZAIMKI WSKAZUJĄCE.....	20
A.4.3 ZAIMKI DZIERŻAWCZE.....	20
A.4.4 ZAIMKI PYTAJNE	21
A.4.5 ZAIMKI NIEOKREŚLONE	22
A.4.6 ZAIMKI WZGLĘDNE	24
A.5 CZASOWNIK	25
A.5.1 ZAGADNIENIA OGÓLNE DOTYCZĄCE KONIUGACJI	25
A.5.2 <i>Reguły koniugacji czasowników</i>	26
A.5.3 KONIUGACJA W STRONIE CZYNNEJ	29
A.5.4 KONIUGACJA STRONY BIERNEJ (TYLKO CZASOWNIKI PRZECHODNIE).....	31
A.5.5 CZASOWNIKI O SZCZEGÓLNEJ KONSTRUKCJI.....	32
A.5.6 FORMA PRZECZĄCA.....	32
A.6 PRZYIMKI	33
A.7 PRZYSŁÓWKI	36
A.8 SPÓJNIKI WSPÓŁRZĘDNE.....	38
A.9 SKŁADNIA ZDANIA ZŁOŻONEGO PODRZĘDNE I SPÓJNIKI PODRZĘDNE	39
A.9.1 ZDANIE PODRZĘDNE CELOWE	39
A.9.2 ZDANIE PODRZĘDNE DOPEŁNIENIOWE.....	39
A.9.3 ZDANIE PODRZĘDNE PODMIOTOWE.....	40
A.9.4 ZDANIE PODRZĘDNE WYJAŚNIAJĄCE	40
A.9.5 RZECZOWNIKOWE UŻYCIE CZASOWNIKA	41
A.9.6 OKRES WARUNKOWY	41
A.9.7 ZDANIE PODRZĘDNE CZASOWE	42
A.9.8 ZDANIE PODRZĘDNE PRZYZWAŁAJĄCE	43
A.9.9 ZDANIE PODRZĘDNE PRZYZYNOWE	43
A.9.10 ZDANIE PODRZĘDNE SKUTKOWE	43

A.9.11 ZDANIE PYTAJNE	43
A.9.12 ZDANIE PODRZĘDNE PORÓWNAWCZE	44
A.9.13 ZDANIE PODRZĘDNE MIEJSCA	45
A.9.14 ZDANIE PODRZĘDNE SPOSOBU	45
A.9.15 ZDANIE PODRZĘDNE OGRANICZAJĄCE	45
A.9.16 ZDANIE PODRZĘDNE WYŁĄCZAJĄCE	45
A.9.17 ZDANIE PODRZĘDNE WYJMUJĄCE.....	45
SEKCJA B: SŁOWNICTWO EURIZJAŃSKIE	46
B.1 GENEZA SŁOWNICTWA EURIZYJSKIEGO	47
B.2 OGÓLNE REGUŁY DERYWACJI RZECZOWNIKÓW	ERRORE. IL SEGNA LIBRO NON È DEFINITO.
B.2.1 OGÓLNE REGUŁY DERYWACJI RZECZOWNIKÓW Z JĘZYKA ŁACIŃSKIEGO	ERRORE. IL SEGNA LIBRO NON È DEFINITO.
B.2.2 OGÓLNE REGUŁY DERYWACJI RZECZOWNIKÓW Z JĘZYKA ESPERANTO	ERRORE. IL SEGNA LIBRO NON È DEFINITO.
B.3 OGÓLNE REGUŁY DERYWACJI PRZYMIOTNIKÓW JAKOŚCIOWYCH.....	51
B.3.1 REGUŁY DERYWACJI PRZYMIOTNIKÓW JAKOŚCIOWYCH Z JĘZYKA ŁACIŃSKIEGO	51
B.3.2 REGUŁY DERYWACJI PRZYMIOTNIKÓW JAKOŚCIOWYCH Z JĘZYKA ESPERANTO	51
B.4 OGÓLNE ZASADY TWORZENIA CZASOWNIKÓW	52
B.4.1 ZASADY WYPROWADZANIA CZASOWNIKÓW Z ŁACINY	52
B.4.2 ZASADY WYPROWADZANIA CZASOWNIKÓW Z ESPERANTA	53
B.5 WYRAZY, KTÓRE NIE PODLEGAJĄ OGÓLNYM ZASADOM TWORZENIA	53
B.5.1 SZCZEGÓLNE RZECZOWNIKI POCHODZENIA ŁACIŃSKIEGO.....	53
B.5.2 NAZWY GEOGRAFICZNE I TOPONIMY.....	56
B.5.3 DATY I OKREŚLENIA CZASU.....	59
B.5.4 SZCZEGÓLNE CZASOWNIKI ŁACIŃSKIE, KTÓRE NIE PODLEGAJĄ OGÓLNYM REGUŁOM DERYWACJI	60
B.5.5 ZWROTY GRZECZNOŚCIOWE.....	60
B.6 PRZYKŁAD TEKSTU W JĘZYKU EURIZYJSKIM.....	61

DLACZEGO WSPÓLNY JĘZYK EUROPEJSKI?

Wspólny język to jedna z cech wyróżniających, które czynią z jednego bądź wielu ludów jeden naród. Ktoś mógłby zaoponować: a Szwajcaria? Konfederacja Szwajcarska jest w rzeczywistości podzielona na cztery regiony językowo-kulturowe: niemiecki, francuski, włoski i romansz, i jest pozbawiona jednego języka narodowego, który współistniałby z lokalnymi idiomami. Do różnorodności językowej dochodzi religijna, oparta na koegzystencji kantonów protestanckich i katolickich. Szwajcarska tożsamość narodowa nie rodzi się zatem ze wspólnej przynależności etnicznej, językowej czy religijnej. Silne poczucie wspólnoty, które czyni Szwajcarów prawdziwym narodem, opiera się na wspólnej ścieżce historycznej, współdzieleniu mitów narodowych oraz fundamentów instytucjonalnych (federalizm, demokracja bezpośrednia, neutralność), a także na jednolitości orograficznej (Alpy). Mówimy tu więc o realiach bardzo specyficznych, o niewielkich rozmiarach (8,5 miliona mieszkańców na powierzchni 41 000 km²) i bardzo dawnych – jeśli weźmie się pod uwagę, że Szwajcaria istnieje jako niepodległe państwo od 1291 roku (jest jednym z najstarszych państw świata). Fakt, że narody helweckie przez ponad siedem wieków dzieliły wspólną drogę historyczną i te same wartości, z pewnością tworzy niezwykle silne poczucie przynależności, które wykracza daleko poza wszelkie podziały językowe i religijne.

Jeśli odłożymy na bok przypadek szwajcarski, stanowiący – jak zobaczyliśmy – *unicum*, i przyjrzymy się wielkim federacjom, takim jak Stany Zjednoczone, Rosja, Kanada, Australia, Brazylia czy Indie, dostrzeżemy, że wszystkie one opierają się na jednym, powszechnie uznanym wspólnym języku, który w niektórych przypadkach współistnieje z idiomami lokalnymi. Posługiwanie się tym samym językiem, znanym każdemu od urodzenia, stanowi silny czynnik jednoczący.

A Europa? Jak prezentuje się Europa pod kątem językowym? Dziś Unia Europejska liczy 27 państw członkowskich i 24 języki urzędowe. Wielojęzyczność, choć z jednej strony bez wątpienia stanowi bogactwo, z drugiej generuje bardzo wysokie koszty: według oficjalnej strony UE aktualny koszt utrzymania polityki wielojęzyczności wynosi 1123 miliony euro, co odpowiada 1% rocznego ogólnego budżetu Unii Europejskiej. Poza kosztami ekonomicznymi brak wspólnego języka, który uzupełniałby języki narodowe, stanowi dla Unii Europejskiej poważne ograniczenie. Tendencje nacjonalistyczne zdają się umacniać we wszystkich państwach, przybierając coraz częściej zabarwienie rasistowskie i szowinistyczne, co grozi nam powrotem do smutnej i pełnej nienawiści przeszłości. Jeśli dziś idea zjednoczonej Europy wydaje się zamglona i słaba, dzieje się tak również dlatego, że instytucje europejskie jawią się jako odległe i są postrzegane jako sztuczna, biurokratyczna nadbudowa – coś, co rodzi się odgórnie i nie odpowiada głębokiemu, płynącemu z przekonania poparciu narodów. Różnorodność językowa wciąż jest bowiem dla wielu Europejczyków poważną barierą w bezpośrednich kontaktach społecznych między obywatelami różnych krajów i sprawia, że mieszkańcy innych państw są postrzegani jako „obcy”.

Posiadanie wspólnego języka z pewnością pomogłoby nam poczuć się bardziej zjednoczonymi, jako nosiciele wspólnej wrażliwości, oraz pomogłoby zbudować to poczucie przynależności, które jest niezbędną przesłanką do demokratycznego, oddolnego budowania prawdziwie zjednoczonej Europy. Jakie jednak zasadnicze cechy powinien posiadać wspólny język europejski? Przyjrzyjmy się im szczegółowo:

1. **Nie może odpowiadać żadnemu z języków narodowych**, ponieważ w przeciwnym razie stałby się wyrazem dominacji jednej kultury narodowej nad pozostałymi. To wyklucza na przykład przyjęcie języka angielskiego, który po brexicie jest językiem narodowym zaledwie 1% obywateli Unii (mniejszości), a ponadto stanowi już język narodowy państw spoza UE (Wielka Brytania, USA, Kanada, Australia itd.).
2. **Musi posiadać korzenie kulturowe nawiązujące do wielotysięcznej historii Europy**. Ten aspekt jest kluczowy, aby język został zaakceptowany jako wspólny.
3. **Musi być językiem łatwym do opanowania**, a zatem opierać się na esencjonalnej gramatyce. Bardzo ważne jest bowiem, aby ludzie mieli motywację do jego nauki, do czego zachęcać ma właśnie łatwość przyswajania

wiedzy. Ponadto gwarantowałyby to jego szybkie rozpowszechnienie wśród młodego pokolenia za pośrednictwem szkół.

Pojawiły się propozycje, aby jako język europejski przyjąć Esperanto. Ten język sztuczny, zrodzony w drugiej połowie XIX wieku z genialnej intuicji polskiego okulisty żydowskiego pochodzenia, Ludwika Lejzera Zamenhafa, niewątpliwie posiada pierwszą i trzecią cechę, brakuje mu jednak drugiej. Co więcej, powstał on jako język uniwersalny z aspiracjami do stania się językiem ogólnoswiatowym. Fakt, że nie posiada on solidnych i starożytnych korzeni historycznych – mimo że w procesie tworzenia słownictwa czerpie z różnych języków świata – bez wątpienia utrudnia akceptację Esperanta, ponieważ brak mu specyficznie europejskiego charakteru.

Atrakcyjną alternatywą mogłaby być łacina, która spełniałaby warunki 1 i 2, ale nie 3. Choć bowiem prawdą jest, że łacina wywarła głęboki wpływ na kulturę europejską (do tego stopnia, że nawet języki germańskie posiadają terminy od niej pochodne) i z tego powodu byłaby łatwiejsza do zaakceptowania jako wspólny język europejski, to jednak jest ona zbyt skomplikowana zarówno pod względem gramatycznym, jak i składniowym.

Stąd rodzi się nowa idea: przyjęcie języka planowanego (stworzonego ad hoc), którego punktem wyjścia będzie łacina, ale opartego na znacznie uproszczonej gramatyce i składni. Opracowałem zatem nowy język o nazwie **Eurizjano**, który jest niczym innym jak uproszczoną łaciną opartą na modelu esperanta. Celem tej książki jest zilustrowanie w prosty i przejrzysty sposób fundamentów języka Eurizjano, z nadzieją, że w przyszłości będzie mógł on stać się wspólnym językiem wszystkich narodów Europy.

EURIZJANO: ZASADNICZE CECHY

Poniżej przedstawiono zasadnicze cechy języka Eurizjano oraz główne podobieństwa i różnice w stosunku do języka łacińskiego.

1. **Alfabet:** taki sam jak w łacinie, z dodaniem litery J. Wymowa: klasyczna wymowa łacińska ("*pronuntiatio restituta*") z bardzo nielicznymi modyfikacjami; każdemu grafemowi odpowiada jednoznacznie tylko jeden fonem (jedynymi wyjątkami są *ph* i *tch*).
2. **Rzeczowniki i zaimki:** są takie same jak w języku łacińskim, lecz pozbawione fleksji przez przypadki (zachowuje się rozróżnienie na liczbę pojedynczą i mnogą). Ogromna większość rzeczowników pochodzi z łaciny, natomiast te, które nie występują w słowniku łacińskim lub które w łacinie wymagałyby użycia więcej niż jednego słowa, pochodzą od odpowiadających im rzeczowników z esperanta. Derywacja wyrazów zarówno z łaciny, jak i z esperanta odbywa się według prostych i precyzyjnych reguł.
3. **Przymiotniki:** są takie same jak w języku łacińskim, lecz nie odmieniają się przez przypadki i są niezmiennie pod względem liczby oraz rodzaju (ta sama forma dla trzech rodzajów oraz dla liczby pojedynczej i mnogiej). Również w tym przypadku, przy przymiotnikach nieobecnych w słowniku łacińskim lub takich, które w łacinie wyrażałoby się kilkoma słowami, sięga się po przymiotniki z esperanta, modyfikowane za pomocą odpowiednich reguł derywacyjnych.
4. **Przysłówki, spójniki i przyimki:** są dokładnie takie same jak w języku łacińskim, z bardzo nielicznymi i ściśle ograniczonymi wyjątkami.
5. **Czasowniki:** forma bezokolicznika jest taka sama jak w łacinie (z nielicznymi modyfikacjami adaptacyjnymi), lecz dynamika koniugacji jest odmienna. W Eurizjano istnieje bowiem tylko jedna koniugacja i wszystkie czasowniki (które kończą się na **-RE**) odmieniają się w ten sam sposób. Sposób koniugacji jest znacznie uproszczony w stosunku do łaciny (na przykład końcówki form czasownikowych są takie same **[-t]** dla wszystkich osób i prawie wszystkich czasów), a jedynym czasownikiem nieregularnym jest czasownik *Być* (który zresztą wykazuje nieregularność tylko w czasie teraźniejszym trybu oznajmującego oraz w trybie zachęcającym). W przeciwieństwie do łaciny, podmiot musi być zawsze wyrażony (z wyjątkiem trybu rozkazującego/zachęcającego w niektórych przypadkach). Dla czasowników nieobecnych w słowniku łacińskim lub takich, które w łacinie wyrażałoby się kilkoma słowami, stosuje się czasowniki z esperanta, odpowiednio zmodyfikowane według prostych reguł, aby uzyskać końcówkę bezokolicznika na **-RE**.

Całą gramatykę języka Eurizjano, szeroko wyłożoną w niniejszej książce, można opisać na niecałych 50 stronach, co oznacza, że jej opanowanie wymaga zaledwie kilku lekcji. Warto pomyśleć, że podręcznik do gramatyki łacińskiej liczy średnio około 400 stron. Jest zatem oczywiste, że ten nowy język, Eurizjano, posiada wszystkie trzy cechy zdefiniowane w poprzednim rozdziale, aby móc aspirować do miana języka Europy:

1. Nie odpowiada żadnemu ze współcześnie używanych języków narodowych;
2. Posiada korzenie kulturowe czerpiące z języka łacińskiego, a więc jego początki, choć pośrednio, sięgają u źródeł cywilizacji europejskiej;
3. Jest językiem bardzo prostym do nauki.

Wyobraźmy sobie przyszłość – miejmy nadzieję, że bardzo bliską – w której w szkołach całej Europy, obok języków narodowych i angielskiego (który pozostaje międzynarodowym językiem komunikacji), nauczany będzie również wspólny europejski język tożsamościowy. Jesteśmy pewni, że jeśli to marzenie się spełni, w ciągu dwóch lub trzech pokoleń zakorzeni się wśród Europejczyków pełna świadomość wspólnej przynależności do jednej społeczności wolnych narodów. Należy jasno zaznaczyć, że do nauki Eurizjano absolutnie nie jest wymagana znajomość łaciny i/of esperanta, a przyswojenie języka Eurizjano jest bardzo łatwe nawet dla kogoś, kto nie zna ani jednego słowa w tych językach. Przekonaj się sam.

SEKCJA A: GRAMATYKA I SKŁADNIA JĘZYKA EURIZJANO

A.1 ALFABET, FONETYKA, STRUKTURA ZDANIA

Alfabet języka Eurizjano, składający się z 25 znaków, jest identyczny z alfabetem łacińskim, z jedynym dodatkiem litery J:

A B C D E F G H I J K L M N O P Q R S T U V X Y Z (wielkie litery);

a b c d e f g h i j k l m n o p q r s t u v x y z (małe litery).

Wymowa w języku Eurizjano nawiązuje do klasycznej łacińskiej wymowy restytuowanej (*“pronuntiatio restituta”*), która całkowicie różni się od wymowy kościelnej tradycyjnie nauczanej w szkołach, wprowadzając jednak pewne zasadnicze uproszczenia nowożytne, jak użycie liter V i Z.

W poniższej tabeli przedstawiono wymowę każdego symbolu:

Litera		Międzynarodowy alfabet fonetyczny (IPA)	WYMOWA	Nazwa litery
A	a	/a/	Jak polskie a w słowie „tata”	a
B	b	/b/	Jak polskie b w słowie „baza”	be
C	c	/k/	Zawsze twarde, jak polskie k w słowach „kot”, „kino”	ce
D	d	/d/	Jak polskie d w słowie „dom”	de
E	e	/e/	Jak polskie e w słowie „echo”	e
F	f	/f/	Jak polskie f w słowie „fala”	fe
G	g	/g/	Zawsze twarde, jak polskie g w słowie „garaż”	ge
H	h	/h/	Lekko przydechowe h (jak w języku angielskim lub czeskim)	hec
I	i	/i/	Jak polskie i w słowie „igła”	i
J	j	/j/	Jak polskie j w słowie „jutro”	je
K	k	/k/	Zawsze twarde, jak polskie k	kei
L	l	/l/	Jak polskie (przedniojęzykowe) l w słowie „lampa”	le
M	m	/m/	Jak polskie m w słowie „morze”	me
N	n	/n/	Jak polskie n w słowie „nos”	ne
O	o	/o/	Jak polskie o w słowie „oko”	o
P	p	/p/	Jak polskie p w słowie „paczka”	pe
Q	q	/k(w)/	Jak połączenie ku- (jak w wyrazie „kwadrat”)	que
R	r	/r/	Jak polskie, drżące r w słowie „róża”	re
S	s	/s/	Jak polskie, bezdźwięczne s w słowie „słońce”	se
T	t	/t/	Jak polskie t w słowie „trawa”	te
U	u	/u/	Jak polskie u/ó w słowie „ucho”	u
V	v	/v/	Dźwięczne, jak polskie w w słowie „woda”	ve
X	x	/ks/	Jak w wyrazie „ekspres”	xe
Y	y	/y/	Jak francuskie u w „utile” lub niemieckie ü w „über”	uje
Z	z	/dz/	Jak polskie, dźwięczne dz w słowie „dzwon”	ze

1. W celu zapewnienia poprawnej wymowy w języku Eurizjano należy przestrzegać następujących prostych reguł:
2. Każdemu symbolowi odpowiada zawsze tylko jeden dźwięk (jednemu grafemowi odpowiada bezwyjątkowo ten sam fonem). Nie istnieją dyftongi (dwugłoski fonetyczne) – samogłoski wymawia się zawsze oddzielnie, podobnie jak grupy dwóch spółgłosek. Jedynymi wyjątkami są: grupa **ph**, którą czyta się zawsze jako mocniejsze, bardziej akcentowane przydechem **f**, oraz grupa **tch**, którą czyta się jak polskie miękkie **ć** lub **cz** (jak we włoskim słowie *cima*).

3. Grupa **sc** ma zawsze dźwięk twardy (**sk**), a grupę **ti** czyta się dokładnie tak, jak jest napisana (**ti**).
4. Dwugłoski **ae** oraz **oe** wymawia się dokładnie tak, jak są pisane (ae czyta się jako a-e, oe jako o-e).
5. Litery **c** i **g** mają zawsze dźwięk tylnojęzykowy (gardłowy) – odpowiednio **k** i **g** (twarde).
6. W przeciwieństwie do klasycznej wymowy restytuowanej, litera **v** jest wymawiana w sposób nowożytny (jak polskie „w”).
7. Akcent pada zawsze na **przedostatnią sylabę**.
8. Litera **J** jest spółgłoską.

Poniżej podano kilka przykładów wymowy (w zapisie fonetycznym dla czytelnika polskiego):

- **gingiva** (tłumaczenie: dziąsło) -> wymowa: *gingiwa* (z twardym g, jak „ghinghiwa”)
- **amicitia** (tłumaczenie: przyjaźń) -> wymowa: *amikitia*
- **caerulei** (tłumaczenie: błękitny) -> wymowa: *kaerulei*
- **magni** (tłumaczenie: wielki) -> wymowa: *magni* (z twardym g, g-n wymawiane oddzielnie)
- **nescire** (tłumaczenie: nie wiedzieć) -> wymowa: *neskire*

Ogólny schemat zdania twierdzącego (niepytającego) w języku Eurizjano prezentuje się następująco: **Podmiot -> Orzeczenie -> Dopełnienie bliższe -> Dopełnienie dalsze**.

W zdaniach pytających i wykrzyknikowych dopełnienia mogą poprzedzać układ podmiot + czasownik. Obowiązują następujące reguły:

1. **Podmiot musi być zawsze wyrażony** (jeden wyjątek: czasownik wyrażony w niektórych osobach trybu rozkazującego/zachęcającego) i z reguły poprzedza czasownik. Inwersja (szyk przestawny) jest dopuszczalna, gdy po mowie niezależnej następuje czasownik mówienia określający nadawcę wypowiedzi (np. „*Sto benissimo!*” *disse il padre* -> „*ego valet optime!*”, *inquit patre*). Tryb rozkazujący/zachęcający stanowi wyjątek od tej reguły. Szyk przestawny podmiotu stosuje się ponadto w niektórych wyrażeniach zawierających czasownik „być/znajdować się” we wszystkich czasach (np. odpowiedniki „jest” i „są” -> *ad est*, *ad sunt*). Przykład: *na stole jest wiele książek* -> *super mensa ad sunt multi libros*.
2. **Dopełnienie bliższe** następuje zawsze bezpośrednio po orzeczeniu czasownikowym.
3. **Przymiotnik** z reguły stoi bezpośrednio przed rzeczownikiem, do którego się odnosi.
4. **Przysłówek** stoi zawsze bezpośrednio przed lub po czasowniku, do którego się odnosi.
5. **Zaimek osobowy w funkcji dopełnienia** występuje zawsze po orzeczeniu czasownikowym.

W przypadku zdań współrzędnie złożonych wprowadzanych przez spójniki *et* lub *ac*, jeśli podmiot wykonujący czynność jest taki sam jak w zdaniu głównym, można pominąć ponowne wyrażenie podmiotu.

UWAGA: W tekstach utworów poetyckich lub pieśni dopuszcza się odstępstwa od reguł 2, 3, 4 i 5, o ile nie powoduje to dwuznaczności w znaczeniu zdania.

A.2 RZECZOWNIK

A.2.1 Aspekty ogólne

Większość rzeczowników w języku Eurizjano pochodzi od odpowiadających im rzeczowników łacińskich. W przypadku pojęć rozwiniętych po epoce rzymskiej lub takich, które w łacinie wymagałyby użycia więcej niż jednego słowa, przyjmuje się wyrazy z esperanta. Słownictwo języka Eurizjano jest uzyskiwane z odpowiednich terminów łacińskich lub esperanckich poprzez precyzyjne reguły derywacji, które zostały szeroko opisane w sekcji B.2 niniejszego traktatu.

Pod względem rodzaju rzeczowniki w Eurizjano dzielą się na trzy rodzaje: męski, żeński i nijaki. W przeciwieństwie do łaciny i esperanta obowiązują tu następujące reguły, które nie znają wyjątków:

1. **Rodzaju męskiego** są wszystkie nazwy własne i pospolite odnoszące się do osób lub zwierząt płci męskiej;
2. **Rodzaju żeńskiego** są wszystkie nazwy własne i pospolite odnoszące się do osób lub zwierząt płci żeńskiej, a także do kwiatów, roślin, ich części oraz wszystkiego, co wiąże się ze światem roślinnym;
3. **Rodzaju nijakiego** są wszystkie nazwy bytów i przedmiotów nieożywionych (zarówno konkretnych, jak i abstrakcyjnych) oraz wszystkie te, które nie zaliczają się do kategorii 1 i 2.

Pod względem liczby rzeczownik może występować w liczbie pojedynczej lub mnogiej.

W przeciwieństwie do łaciny, w przypadku rzeczownika w Eurizjano nie występuje odmiana przez przypadki (deklinacja) – każdy rzeczownik ma tylko dwie formy: jedną dla liczby pojedynczej i jedną dla liczby mnogiej. Podobnie jak w języku łacińskim, w Eurizjano nie istnieje rodzajnik określony. Funkcja syntaktyczna jest determinowana przez pozycję rzeczownika w zdaniu oraz przez przyimki. Podmiot zawsze stoi bezpośrednio przed czasownikiem, dopełnienie bliższe następuje zawsze bezpośrednio po czasowniku, a dopełnienia dalsze są określane przez konkretne przyimki.

Przykłady:

- **lupo** odpowiada wyrażeniu „wilk” (podmiot lub dopełnienie bliższe w liczbie pojedynczej);
- **rosa** odpowiada wyrażeniu „róża” (podmiot lub dopełnienie bliższe w liczbie pojedynczej);
- **lupos** odpowiada wyrażeniu „wilki” (podmiot lub dopełnienie bliższe w liczbie mnogiej);
- **rosas** odpowiada wyrażeniu „róże” (podmiot lub dopełnienie bliższe w liczbie mnogiej).

W przeciwieństwie do łaciny, w Eurizjano istnieje rodzajnik nieokreślony: **une**, który jest wspólny dla wszystkich trzech rodzajów i poprzedza rzeczownik: **une rosa** odpowiada wyrażeniu „(jakaś) róża”, **une lupo** odpowiada wyrażeniu „(jakiś) wilk”.

A.2.2 Klasyfikacja rzeczowników

Biorąc pod uwagę zakończenie wyrazu, wszystkie rzeczowniki języka Eurizjano można sklasyfikować w trzech grupach:

- rzeczowniki kończące się na **-a** -> grupa pierwsza;
- rzeczowniki kończące się na **-o** -> grupa druga;
- rzeczowniki kończące się na **-e** -> grupa trzecia.

Wszystkie rzeczowniki tworzą liczbę mnogą poprzez dodanie litery **-s** do formy liczby pojedynczej.

a) Rzeczowniki kończące się na **-a** (Grupa pierwsza)

Przykład: **rosa** (róża, róże)

Liczba pojedyncza	Liczba mnoga
rosa	rosas

Oto przykłady użycia rzeczowników pierwszej grupy w zdaniach przetłumaczonych na Eurizjano:

- *Róża jest pięknym kwiatem* -> **Rosa est une pulchri flore.**
- *Róże pachną* -> **Rosas olet bene.**
- *Marek podarował Annie czerwoną różę* -> **Marco donavit une rubri rosa ad Anna.**
- *Anna ozdabiła swój ogród białymi różami* -> **Anna ornabat sui horto cum albi rosas.**

b) Rzeczowniki kończące się na -o (Grupa druga)

Przykład: **lupo** (wilk, wilki)

Liczba pojedyncza	Liczba mnoga
lupo	lupos

Oto przykłady użycia rzeczowników drugiej grupy w zdaniach przetłumaczonych na Eurizjano:

- *Wilk jest dzikim zwierzęciem* -> **Lupo est feri animale.**
- *Wilki żyją w lasach* -> **Lupos vivet in silvas.**
- *Ludzie boją się wilka* -> **Homines timet lupo.**
- *Lucjusz został zaatakowany przez wilki* -> **Lucio essevit aggredeci a lupos.**

c) Rzeczowniki kończące się na -e (Grupa trzecia)

Przykład: **leone** (lew, lwy)

Liczba pojedyncza	Liczba mnoga
leone	leones

Oto przykłady użycia rzeczowników trzeciej grupy w zdaniach przetłumaczonych na Eurizjano:

- *Lew jest uważany za króla zwierząt* -> **Leone est reputati rege de animales.**
- *Lwy żyją na sawannie* -> **Leones vivet in savano.**
- *Ludzie boją się lwa* -> **Homines timet leone.**
- *Gazeli udało się uciec przed lwami* -> **Dorcade possevit effugere a leones.**

A.3 PRZYMOTNIKI

A.3.1 Aspekty ogólne

Wszystkie przymiotniki można podzielić na następujące klasy:

- jakościowe;
- dzierżawcze;
- wskazujące;
- nieokreślone;
- pytajne;
- wykrzyknikowe;
- liczebne.

W języku Eurizjano wszystkie przymiotniki mają tylko jedną formę i są niezmiennie pod względem liczby oraz rodzaju, a z reguły stoją bezpośrednio przed rzeczownikiem, do którego się odnoszą.

A.3.2 Przymiotniki jakościowe

A.3.2.1 Aspekty ogólne

Większość przymiotników jakościowych w Eurizjano pochodzi od odpowiadających im przymiotników jakościowych z łaciny, zmodyfikowanych według precyzyjnych reguł. Jeśli w łacinie nie istnieje odpowiedni przymiotnik jakościowy, przyjmuje się właściwe słowo z esperanta i na jego podstawie tworzy się przymiotnik w Eurizjano według zasad ustalonych w tym traktacie. W rozdziale B.3 przedstawiono wszystkie reguły derywacji służące do wyprowadzania przymiotników w Eurizjano z ich łacińskich bądź esperanckich odpowiedników. Dla każdego przymiotnika istnieje tylko jedna forma, która obowiązuje zarówno w liczbie pojedynczej, jak i mnogiej, a także w odniesieniu do wszystkich trzech rodzajów (męskiego, żeńskiego i nijakiego). Przymiotnik jakościowy w Eurizjano jest zatem niezmienny i zawsze kończy się na -i.

A.3.2.2 Stopień równy i porównawczy

Stopień równy (porównanie równorzędne): Tworzy się go według następującego schematu:

- **tam + przymiotnik + quam + drugi człon porównania.**
- *Mario jest tak wysoki jak Marco* -> **Mario est tam alti quam Marco.**

Stopień wyższy (porównanie mniejszości): Tworzy się go według następującego schematu:

- **minus + przymiotnik + quam + drugi człon porównania.**
- *Mario jest niższy od Marco (mniej wysoki niż Marco)* -> **Mario est minus alti quam Marco.**

Stopień wyższy (porównanie większości): Tworzy się go według następującego schematu:

- **magis + przymiotnik + quam + drugi człon porównania.**
- *Mario jest wyższy od Marco (bardziej wysoki niż Marco)* -> **Mario est magis alti quam Marco.**

Wyrażenia wzmacniające stopień porównawczy (znacznie więcej, znacznie mniej, nieco więcej, nieco mniej) tłumaczy się jako:

- znacznie więcej / dużo bardziej -> **multo magis**

- znacznie mniej / dużo mniej -> **multo minus**
- nieco więcej / trochę bardziej -> **paulo magis**
- nieco mniej / trochę mniej -> **paulo minus**

Opisana struktura stopnia porównawczego ma zastosowanie również przy porównywaniu dwóch przymiotników:

- *Mebel był bardziej wysoki niż długi* -> **Meblo essebat magis alti quam longi.**

A.3.2.3 Stopień najwyższy

Stopień najwyższy bezwzględny (Elativus): Tworzy się go poprzez umieszczenie przed przymiotnikiem słowa **multo** lub **maxime** (mającego silniejsze znaczenie). Przykłady:

- *przepiękny, przepiękna, przepiękni, przepiękne* -> **maxime pulchri** lub **multo pulchri**
- *najwyższy, najwyższa, najwyżsi, najwyższe (w najwyższym stopniu wysoki)* -> **maxime alti** lub **multo alti**

Stopień najwyższy względny większości: Tworzy się go przez wprowadzenie przymiotnika według schematu:

Lemagis + przymiotnik + ex lub inter + rzeczownik określający zakres porównania. W szczególności:

- stosuje się przyimek **ex**, gdy rzeczownik określający zakres porównania występuje w liczbie pojedynczej;
- stosuje się przyimek **inter**, gdy rzeczownik określający zakres porównania występuje w liczbie mnogiej.

Przykłady:

- *Włochy są najpiękniejszym krajem na świecie* -> **Italia est natione lemagis pulchri ex mundo.**
- *Marek jest najszybszy z braci* -> **Marco est lemagis versuti inter fratres.**

Stopień najwyższy względny mniejszości: Tworzy się go przez wprowadzenie przymiotnika według schematu:

Leminus + przymiotnik + ex lub inter + rzeczownik określający zakres porównania.

- stosuje się przyimek **ex**, gdy rzeczownik określający zakres jest w liczbie pojedynczej;
- stosuje się przyimek **inter**, gdy rzeczownik określający zakres jest w liczbie mnogiej.

Przykłady:

- *Karol był najmniej pojętnym spośród uczniów* -> **Karolo essebat leminus callidi inter discipulos.**
- *Karol był najmniej pojętny w klasie* -> **Karolo essebat leminus callidi ex classe.**

Wzmocnienie stopnia najwyższego względnego uzyskuje się poprzez użycie słowa **longe** (o rany, dalece, zdecydowanie):

- *Marek jest zdecydowanie najwyższy spośród uczniów* -> **Marco est longe lemagis alti inter discipulos.**

A.3.3 Przymiotniki dzierżawcze

Przymiotniki dzierżawcze w Eurizjano mają tylko jedną formę wspólną dla wszystkich rodzajów (męskiego, żeńskiego i nijakiego) i są niezmiennie pod względem liczby. Są to następujące słowa:

- **mei** -> mój, moja, moje, moi. Przykład: *Daruję ci moje książki* -> **Ego donat mei libros ad te.**
- **tui** -> twój, twoja, twoje, twoi. Przykład: *Poznaliśmy twoją matkę* -> **Nos noscevit tui matre.**

- **sui** -> swój, swoją, swoje, swoi, ich (forma zwrotna: używana, gdy odnosi się do podmiotu w trzeciej osobie liczby pojedynczej lub mnogiej). Przykład: *Sprzedali swoją ziemię* (słowo „swoją” odnosi się do nich, czyli do podmiotu w liczbie mnogiej, który dokonał sprzedaży) -> **Ili vendevit sui agro.**
- **eius** -> jego, jej (gdy odnosi się do trzeciej osoby liczby pojedynczej różnej od podmiotu zdania) i może łączyć się z rzeczownikami zarówno w liczbie pojedynczej, jak i mnogiej. Przykład: *Ona kupiła jego/jej ziemię* (ziemię innej osoby, różnej od podmiotu „ona”) -> **Ea emevit eius agro.**
- **nostri** -> nasz, nasza, nasze, nasi. Przykład: *Sprzedaliśmy nasz dom* -> **Nos vendevit nostri domo.**
- **vestri** -> wasz, wasza, wasze, wasi. Przykład: *Poznałem waszych rodziców* -> **Ego noscevit vestri parentes.**
- **eorum** -> ich (gdy odnosi się do trzeciej osoby liczby mnogiej różnej od podmiotu zdania) i może łączyć się z rzeczownikami w liczbie pojedynczej i mnogiej. Przykład: *On kupił ich dom* -> **Is emevit eorum domo.** Dla porównania: *Oni spalili swój dom* (oni są właścicielami domu, spalili własny dom) -> **Ili ardevit sui domo.**

A.3.4 Przymiotniki wskazujące

Przymiotnik „ten”, „ta”, „to”, „ci”, „te”, odnoszący się do czegoś, co znajduje się blisko mówiącego, tłumaczony jest jako niezmiennie **hoc**, wspólne dla wszystkich rodzajów w liczbie pojedynczej i mnogiej.

Przykłady:

- *Ta książka należy do nauczyciela* -> **Hoc libro est de magistro.**
- *Jutro kupię te kwiaty* -> **Cras ego emebit hoc flores.**

Przymiotnik „tamten”, „tamta”, „tamto”, „tamci”, „tamte”, odnoszący się do czegoś, co znajduje się daleko od mówiącego, tłumaczony jest jako niezmiennie **illi**, wspólne dla wszystkich rodzajów w liczbie pojedynczej i mnogiej. Odpowiednik włoskiego przymiotnika odległości pośredniej (*codesto*) w Eurizjano nie istnieje.

Przykłady:

- *Tamta książka należy do nauczyciela* -> **Illi libro est de magistro.**
- *Jutro kupię tamte kwiaty* -> **Cras ego emebit illi flores.**

Aby wyrazić przymiotnik „ten” w znaczeniu pejoratywnym lub lekceważącym („ten nieszczęsny...”, „ten upiorny...”), używa się niezmiennego słowa **isti**, wspólnego dla wszystkich rodzajów w liczbie pojedynczej i mnogiej. Przykład:

- *Przesuń to nieszczęsne krzesło!* -> **Amove isti sella!**

Przymiotnik „ten sam”, „ta sama”, „to samo”, „ci sami”, „te same” tłumaczy się jako niezmiennie **idem**, wspólne dla wszystkich rodzajów w liczbie pojedynczej i mnogiej. W zdaniach o charakterze porównawczym, po słowie *idem* drugi człon porównania wprowadzany jest przez spójnik *quam*.

Przykład:

- *On ma taki sam wygląd jak jego ojciec* -> **Is habet idem facie quam sui patre.**

Zaimki wzmacniające typu „sam”, „osobiście”, „własny” (we własnej osobie) tłumaczy się jako niezmiennie **ipsi**, wspólne dla wszystkich rodzajów w liczbie pojedynczej i mnogiej.

Przykład:

- *Prezydent Republiki we własnej osobie ją nagrodzi* -> **Ipsi Prezidanto de Respublica praemiabit eam.**

A.3.5 Przymiotniki nieokreślone

Również przymiotniki nieokreślone w języku Eurizjano są niezmiennie pod względem rodzaju i liczby. Poniżej przedstawiono zestawienie przymiotników nieokreślonych wraz z ich tłumaczeniem na Eurizjano.

Przymiotniki wyrażające ilość

Język polski	Język Eurizjano
Mało, niewiele, nieliczni	pauci
Tyle samo, identyczna ilość	totidem
Tyle, tak wiele	tanti
Dużo, wiele, liczni	multi
Zbyt dużo, za dużo, nazbyt	nimii

Przykłady:

- Mam małą nadzieję na ponowne zobaczenie mojej przyjaciółki Anny -> **Ego habet pauci spe de revisendo mei amica Anna.**
- Kupiłem siedem butów i tyle samo skarpet -> **Ego emevit septem calceos et totidem caligas.**
- Oni mają tyle rudych kotów -> **Ili habet tanti rubri feles.**
- Marek kupił wiele książek historycznych -> **Marco emevit multi libros de historia.**
- Mieliśmy zbyt dużo cierpliwości -> **Nos habevit nimii patientia.**

Aby utworzyć w Eurizjano stopień najwyższy od przymiotników *mało*, *tyle* i *dużo*, przed przymiotnikiem stawia się słowo **maxime**:

- bardzo mało, malutko -> **maxime pauci**
- tak ogromnie dużo, przeogromnie -> **maxime tanti**
- bardzo dużo, mnóstwo -> **maxime multi**

Przymiotniki wyrażające całkowitość

Język polski	Język Eurizjano
Cały, cała, całe, wszyscy, wszystkie	omni
Wszystko co do jednego, calusieńki	cuncti
Oba, obie, obydwa, obydwie	utrique (tylko w liczbie mnogiej)
Żaden, żadna, żadne	nulli (tylko w liczbie pojedynczej)

Przykłady:

- Posprzątam cały dom -> **Nos mundabit omni domo.**
- Posprzątam calusieńki dom -> **Nos mundabit cuncti domo.**
- Zreperowałem obie pończochy (skarpety) -> **Ego reparavit utrique caligas.**
- Nie widziałem żadnej książki -> **Ego videvit nulli libro.**

W odniesieniu do użycia przymiotnika **nulli** należy podkreślić, że jako przymiotnik o znaczeniu przeczącym nie może być on użyty w zdaniu, które posiada już zaprzeczone orzeczenie. W Eurizjano nie można bowiem stosować dwóch przeczeń odnoszących się do tego samego orzeczenia.

Przykład: Zdanie „*Nie widziałem żadnej książki*” tłumaczy się jako: **Ego videvit nulli libro**, podczas gdy forma *Ego non videvit nulli libro* jest błędem gramatycznym i jest niedozwolona.

Przymiotniki wyrażające jednostkowość lub nieokreśloną wielość

Język polski	Język Eurizjano
Każdy, każda, każde	quisqui
Jakiś, jakaś, jakieś, kilka, trochę	aliqui
Pewien, pewna, pewni, niektóre	quidam
Inny, inna, inne, inni	alii
Większość (czegoś / kogoś)	plerique
Wszyscy inni, pozostałe, pozostali	ceteri

Przykłady:

- *Każdemu uczniowi zostanie podarowana książka do matematyki* -> **Une libro de mathematica essebit donati ad quisqui discipulo.**
- *Wycofano z handlu kilka modeli samochodów* -> **Oni retrahevit aliqui exemplares de automobilos a commercio.**
- *Sędziowie skazali go bez jakiegokolwiek dowodu* -> **Iudices damnavit eum sine aliqui probatione.**
- *Zobaczyłem na środku pola pewnego rolnika* -> **Ego videvit quidam aqua in medio de agro.**
- *Położ na stole inne książki!* -> **Pone alii libros super tabula!.**
- *Większość widzów doceniła spektakl* -> **Plerique spectatores probavit spectaculo.**
- *Robotnicy zabierają pozostałe skrzynie* -> **Operarios auferet ceteri capsas.**

Słowo **aliqui** stosuje się również do wyrażenia partytywnego (w znaczeniu „trochę / nieco”):

- *Poproszę trochę wody, jeśli można* -> **Ego voleret aliqui aqua, benigne.**

Przymiotniki wyrażające jakość ogólną

Język polski	Język Eurizjano
Którykolwiek, jakikolwiek, dowolny	quivis

Przykłady:

- *Do tej pracy nadaje się jakikolwiek robotnik* -> **Quivis operario est boni pro hoc opera.**
- *On za tamten obraz zapłaciłby dowolną cenę* -> **Is expenderet quivis pretio pro illi pentrajo.**

A.3.6 Przymiotniki pytajne i wykrzyknikowe

Poniżej przedstawiono zestawienie przymiotników pytajnych wraz z ich odpowiednikami w Eurizjano.

Język polski	Język Eurizjano
Jaki, jaka, jakie, którzy, które	quali
Ile, jak dużo	quoti
Który (z dwóch), która (z dwóch)	utri

Wszystkie przymiotniki pytajne w Eurizjano są niezmiennie pod względem rodzaju i liczby.

Przykłady:

- Jakie kwiaty wolisz?* -> **Quali flores tu praeferet?**
- *Ile papieru potrzebujesz?* -> **Quoti charta tu eget?**
- *Który z dwóch braci jest blondynem?* -> **Utri fratre est fulvi?**

Te same przymiotniki, z wyjątkiem *utri*, mogą być używane jako przymiotniki wykrzyknikowe:

Przykłady:

- *Jaki piękny dzień!* -> **Quali pulchri die!**
- *Ileż radości przyniosłeś do tego domu!* -> **Quoti gaudio tu ferevit in hoc domo!**

A.3.7 Przymiotniki i przysłówki liczebne

Kardynalne (główne) i ordynalne (porządkowe) liczebniki w języku Eurizjano tłumaczy się następująco.

CYFRY ARABSKIE	LICZEBNIKI GŁÓWNE (KARDYNALNE) <i>Quotes? = Ilu? / Jak wiele?</i>	LICZEBNIKI PORZĄDKOWE (ORDYNALNE) <i>Quotus? = Na którym miejscu? / Który z kolei?</i>	PRZYSŁÓWKI LICZEBNOWE <i>Quotiens? = Ile razy? / Jak często?</i>
1	Unus	Primi	Semel (raz / jeden raz)
2	Duo	Secundi	Bis (dwa razy)
3	Tres	Terti	Ter (trzy razy)
4	Quattuor	Quarti	Quater (cztery razy)
5	Quinque	Quinti	Quinquies (pięć razy)
6	Sex	Sexti	
7	Septem	Septimi	
8	Octo	Octavi	
9	Novem	Noni	
10	Decem	Decimi	
11	Undecim	Undecimi	
12	Duodecim	Duodecimi	
13	Tredecim	Decimi Terti	
14	Quattuordecim	Decimi Quarti	
15	Quindecim	Decimi Quinti	
16	Sedecim	Decimi Sexti	
17	Septendecim	Decimi Septimi	
18	Octodecim	Decimi Octavi	
19	Novendecim	Decimi Noni	
20	Viginti	Vicesimi	
21	Viginti Unus	Vicesimi Primi	
24	Viginti Quattuor	Vicesimi Quarti	
28	Viginti Octo	Vicesimi Octavi	
29	Viginti Novem	Vicesimi Noni	
30	Triginta	Tricesimi	
40	Quadragesima	Quadragesimi	
50	Quinquaginta	Quinquagesimi	
60	Sexaginta	Sexagesimi	
70	Septuaginta	Septuagesimi	
80	Octoginta	Octogesimi	
90	Nonaginta	Nonagesimi	
100	Centum	Centesimi	
200	Ducenti	Duecentesimi	
300	Trecenti	Trecentesimi	
400	Quadracenti	Quadracentesimi	
500	Quingenti	Quingentesimi	
600	Sescenti	Sescentesimi	
700	Septingenti	Septingentesimi	
800	Octingenti	Octingentesimi	
900	Nongenti	Nongentesimi	
1000	Mille	Millesimi	
2000	Duomilia	Duo millesimi	
9000	Novemilia	Novem millesimi	
100.000	Centum milia	Centum millesimi	
800.000	Octingenti milia	Octingenti millesimi	
1.000.000	Unusmegamilia	Unusmegamillesimi	
2.000.000	Duomegamilia	Duomegamillesimi	
1.000.000.000	Unusgigamilia	Unusgigamillesimi	

Ułamki wyraża się za pomocą liczebnika głównego, po którym następuje liczebnik porządkowy. Przykład: 5/6 *pięć szóstych* -> **quinque sexti**. Procenty wyraża się za pomocą liczebnika głównego, po którym następuje wyrażenie „pro-centum”. Przykład: *Dwadzieścia pięć procent* -> **viginti chiunque pro centum**. W przypadku **operacji arytmetycznych** obowiązują następujące oznaczenia: + -> **plus**; - -> **minus**; x -> **per**; : -> **divisus**; = -> **aequalis**. **Potęgowanie matematyczne** wyraża się za pomocą liczebnika głównego, po którym następuje słowo „ad”, a po nim liczebnik porządkowy. Przykład: *dziesięć do potęgi drugiej (dziesięć do kwadratu)* -> **Decem ad secundi**.

A.4 ZAIMKI

A.4.1 Zaimki osobowe

Zaimki osobowe posiadają dwie formy: jedną dla zaimków w funkcji podmiotu (w mianowniku) oraz drugą dla zaimków w funkcji dopełnienia. Formy dopełnienia używa się zarówno w funkcji dopełnienia bliższego (w bierniku), jak i dopełnienia dalszego/przyimkowego (po przyimkach).

Osoba	Podmiot		Dopełnienie	
	Włoski	Euryzjański	Włoski	Euryzjański
1. osoba liczby pojedynczej	Ja	ego	mnie	me
2. osoba liczby pojedynczej	Ty	tu	ciebie (ci)	te
3. osoba liczby pojedynczej rodzaju męskiego	On	is	jego (go)	eum
3. osoba liczby pojedynczej rodzaju żeńskiego	Ona	ea	ją	eam
3. osoba liczby pojedynczej rodzaju nijakiego	To	id	to	Id
3. osoba liczby pojedynczej (wyłącznie forma bezosobowa) oni		oni		-----
3. osoba zwrotna (liczba pojedyncza i mnoga)		se		ses
1. osoba liczby mnogiej	My	nos	nas	nes
2. osoba liczby mnogiej	Wy	vos	was	ves
3. osoba liczby mnogiej rodzaju męskiego i nijakiego	Oni	ili	ich	eos
3. osoba liczby mnogiej rodzaju żeńskiego	One	ele	je	eas

Uwagi dotyczące zaimków osobowych

Oni jest używane jako bezosobowy zaimek podmiotowy w 3. osobie, odnoszący się do osoby, analogicznie do francuskiego **on**.

Przykład: *Zawsze należy mówić prawdę* → **oni debet semper dicere veritate.**

Czynność wzajemną wyraża się za pomocą przysłówka **invicem** („wzajemnie”, „nawzajem”).

Przykład: *Pomagamy sobie nawzajem* → **nos adiuvat nes invicem.**

Zaimek podmiotowy **se** stosuje się w zdaniach podrzędnych, gdy podmiot w 3. osobie (rodzaju męskiego, żeńskiego lub nijakiego) jest taki sam jak w zdaniu nadrzędnym. Zaimek dopełnieniowy **ses** jest używany w znaczeniu zwrotnym, gdy odnosi się do podmiotu (rodzaju męskiego, żeńskiego lub nijakiego) tego samego zdania. Odpowiada polskim wyrażeniom **samemu siebie, samą siebie, samych siebie**.

Zamiast wyrażen **ad me, ad te, ad ses, ad nes, ad ves** można (choć nie jest to obowiązkowe) stosować odpowiadające im formy skrócone:

- **mihi** (= *ad me*)
- **tibi** (= *ad te*)
- **sibi** (= *ad ses*)
- **nobis** (= *ad nes*)
- **vobis** (= *ad ves*)

Przykład: *Cras ego reddebit tibi* (= *ad te*) *claves de domo.* → *Jutro oddam ci klucze do domu.*

A.4.2 Zaimki wskazujące

Każdy eurizjański zaimek wskazujący ma dwie formy rodzajowe: jedną dla rodzaju męskiego i nijakiego oraz drugą dla rodzaju żeńskiego. Obie formy odmieniają się przez liczbę (pojedynczą i mnogą).

Rzecz lub osoba znajdująca się blisko mówiącego; odpowiada polskim zaimkom: ten, ta, to, ci, te

Rodzaj męski i nijaki		Rodzaj żeński	
Liczba pojedyncza	Liczba mnoga	Liczba pojedyncza	Liczba mnoga
hoc	hos	hac	has

Przykład: *Bardzo lubię książki, ale tej nienawidzę.* → *Ego amat multo libros, sed ego detestat hoc.*

Wyrażenie „ta rzecz”, „to” tłumaczy się za pomocą formy nijakiej **huc**.

Rzecz lub osoba znajdująca się daleko od mówiącego; odpowiada polskim zaimkom: tamten, tamta, tamto, tamci, tamte

Rodzaj męski i nijaki		Rodzaj żeński	
Liczba pojedyncza	Liczba mnoga	Liczba pojedyncza	Liczba mnoga
illo	illos	illa	illas

Przykład: *Bardzo lubię kwiaty, ale nie znoszę zapachu tamtych.* → *ego amat multo flores, sed ego detestat odore de illas.*

Formy **illo**, **illos**, **illa** oraz **illas** są również używane w eurizjańskim do tworzenia **przymiotników użytych rzeczownikowo**.

Przykłady:

- *biedny* → **illo pauperi**
- *biedni* → **illos pauperi**
- *biedna* → **illa pauperi**
- *biedne* → **illas pauperi**

Wyrażenie „tamta rzecz” tłumaczy się za pomocą formy nijakiej **illud**.

A.4.3 Zaimki dzierżawcze

Formę zaimkową zaimków dzierżawczych tworzy się poprzez użycie zaimka wskazującego *illo*, *illa*, po którym następuje odpowiedni przymiotnik dzierżawczy. Przykład:

- Nie znajduję mojego zeszytu -> *Ego non invenit mei quaterno;*
- możesz wziąć mój, jeśli chcesz -> *Tu posset capere illo mei, si tu volet.*

Jako przykład poniżej przedstawiono zaimek „mój” i „moja”.

Rodzaj męski i nijaki (mój)		Rodzaj żeński (moja)	
Liczba pojedyncza	Liczba mnoga	Liczba pojedyncza	Liczba mnoga
Illo mei	Illos mei	Illa mei	Illas mei

A.4.4 Zaimki pytajne

- **Quis?** (kto?): używany wyłącznie jako zaimek odnoszący się do osób (rodzaju męskiego lub żeńskiego) i występujący tylko w liczbie pojedynczej.

Przykłady:

- Kto zadzwonił do drzwi? -> *Quis sonavit ad ianua?*
- Kogo szukacie? -> *Quis vos estis quaerenti?*

- **Quid?** (co?): używany wyłącznie jako zaimek odnoszący się do rzeczy i występujący tylko w liczbie pojedynczej.

Przykłady:

- Co cię martwi? -> *Quid sollicitat te?*
- Czego szukacie? -> *Quid vos estis quaerenti?*

Gdy zaimki te pełnią funkcję dopełnień dalszych lub okoliczników, używa się ich z odpowiednimi przyimkami.

Przykład: Czyja to książka? (Odmiana pytajna: Od kogo/z kogo jest ta książka?) -> *De quis est hoc libro?*

Zaimek/przymiotnik „który z dwóch?”, „która z dwóch?” tłumaczy się jako **uter** i używa się go wyłącznie w liczbie pojedynczej w odniesieniu do osób lub rzeczy rodzaju męskiego bądź żeńskiego.

Przykład: Oto Mario i Marco; który z dwóch jest bratem nauczyciela? -> *Ecce Marco et Mario; uter est fratre de magistro?*

Zaimek „który?”, „którzy/które?” tłumaczy się jako **qualis?** w liczbie pojedynczej i **quales?** w liczbie mnogiej, dla wszystkich trzech rodzajów.

Przykład: Oto wszystkie moje książki do historii; którą chcesz? -> *Ecce omni mei libros de historia; qualis tu volet?*

Zaimek „ile?” (w zależności od rodzaju: ile/ilu) tłumaczy się jako **quotis** w liczbie pojedynczej i **quotes** w liczbie mnogiej, dla wszystkich trzech rodzajów.

Przykład: Ilu ich jest w sali? (= w domyśle: ile osób) -> *Quotes sunt in aula?*

Oto pizza. Ile jej chcesz? (= w domyśle: ile pizzy) -> *Quotis tu volet?*

Inne zaimki pytajne:

- Któż to? / Któż to taki? tłumaczy się jako **Quisnam** – używany dla rodzaju męskiego i żeńskiego, tylko w liczbie pojedynczej.
- Cóż to? / Cóż to takiego? tłumaczy się jako **Quidnam** – używany w odniesieniu do rzeczy, tylko w liczbie pojedynczej.

Przykład: Któż powiedziałby coś podobnego? -> *Quisnam diceret une simili re?*

A.4.5 Zaimki nieokreślone

Zaimek nieokreślony „ktoś”, „niektórzy”, „jakaś”, „niektóre” tłumaczy się jako:

Rodzaj męski i nijaki		Rodzaj żeński	
Liczba pojedyncza	Liczba mnoga	Liczba pojedyncza	Liczba mnoga
aliquo	aliquos	aliqua	aliquas

Słowo „coś” (używane tylko w liczbie pojedynczej) tłumaczy się jako **aliquid**.

Przykład: Widziałem róże z twojego ogrodu; niektóre są przepiękne -> *ego vidit rosas de tui viridario; aliquas sunt maxime pulchri.*

Zaimek nieokreślony „inny”, „inni”, „inna”, „inne” tłumaczy się jako:

Rodzaj męski i nijaki		Rodzaj żeński	
Liczba pojedyncza	Liczba mnoga	Liczba pojedyncza	Liczba mnoga
alio	alios	alia	alias

Wyrażenie „inna rzecz” / „coś innego” (używane tylko w liczbie pojedynczej) tłumaczy się jako **aliud**.

Przykład: Nasze książki to te zielone; te żółte i czerwone należą do innych -> *Nostri libri sunt illos viridi; illos gilvi et rubri sunt de alios.*

Zaimek nieokreślony „każdy”, „każda”, używany wyłącznie w liczbie pojedynczej, tłumaczy się jako **quisque**.

Przykład: Każdy jest kowalem własnego losu -> *Quisque est artifice de sui sorte.*

Wyrażenie „wszystko” / „każda rzecz” (używane tylko w liczbie pojedynczej) tłumaczy się jako **quidque** (forma rodzaju nijakiego).

Zaimek „jeden”, „jakiś”, „jedni”, „jedna”, „jakaś”, „jedne” tłumaczy się jako:

Rodzaj męski i nijaki		Rodzaj żeński	
Liczba pojedyncza	Liczba mnoga	Liczba pojedyncza	Liczba mnoga
uno	unos	una	unas

Przykład: Widziałem jakiegoś człowieka (jednego takiego), który czytał gazetę w barze -> *Ego vidi uno qui legebat ephemeride in baro.*

Zaimek „obaj/obie/oboje” (jeden i drugi z dwóch) występuje tylko w liczbie mnogiej i tłumaczy się go jako **utrosque**:

Przykład: Zaprosiłem ich obu -> *ego invitavit utrosque*.

Zaimek „pozostały”, „pozostali”, „wszyscy inni” tłumaczy się jako:

Rodzaj męski, żeński i nijaki	
Liczba pojedyncza	Liczba mnoga
cetero	ceteros

Przykład: Zatrzymałem tylko część książek; pozostałe wyrzuciłem -> *Ego servavit solum parte de libros; ego iacevit ceteros*.

Zaimek „cały”, „cała”, „wszyscy”, „wszystkie” tłumaczy się jako:

Rodzaj męski, żeński i nijaki	
Liczba pojedyncza	Liczba mnoga
omne	omnes

Przykład: Wszyscy potrzebują miłości -> *Omnes indiget amore*.

Wyrażenie „wszystkie rzeczy” / „wszystko” tłumaczy się jako **omnia** i używa się go wyłącznie w liczbie mnogiej.

Zaimek „dużo”, „wiele”, „wielu” tłumaczy się jako:

Rodzaj męski, żeński i nijaki	
Liczba pojedyncza	Liczba mnoga
multo	multos

Przykład: Wielu myśli tylko o pieniądzach -> *Multos cogitat solum pecunia*.

Zaimek „mało”, „niewiele”, „nieliczni” tłumaczy się jako:

Rodzaj męski, żeński i nijaki	
Liczba pojedyncza	Liczba mnoga
pauco	paucos

Przykład: Wybrali niewielu (nielicznych) -> *Oni deligevit paucos*.

Zaimek „nikt” (rodzaj męski i żeński, używany tylko w liczbie pojedynczej) tłumaczy się jako **nemo**.

Zaimek „nic” (rodzaj nijaki, używany tylko w liczbie pojedynczej) tłumaczy się jako **nihil**.

Należy pamiętać, że w języku eurizjańskim nie można stosować podwójnego przeczenia w odniesieniu do tego samego orzeczenia (czasownika). W związku z tym *nihil* i *nemo* mogą być używane wyłącznie w zdaniach o strukturze twierdzącej. Przykład:

- Nikogo nie widziałem w twoim domu (Dosłownie: Widziałem nikogo w twoim domu) -> *Ego videvit nemo in tui domo*;
- nic nie straciłeś podczas spaceru (Dosłownie: Straciłeś nic podczas spaceru) -> *Tu amittevit nihil dum tu ambulabat*.

A.4.6 Zaimki względne

Zaimki względne określone

Zaimki względne określone (*który, która, które, którzy*) w języku eurizjańskim przyjmują tylko dwie formy: jedną dla liczby pojedynczej i jedną dla liczby mnogiej, przy czym obie są wspólne dla wszystkich rodzajów gramatycznych.

Rodzaj męski, żeński i nijaki	
Liczba pojedyncza	Liczba mnoga
quem	quos

Przykłady:

- Książka, którą widzisz, jest moja -> *Libro quem tu videt est illo mei*.
- Sportowcy, którzy nie trenują, przegrają zawody -> *Athletas quos non exercet se, perdebit certamine*.

Gdy zaimki te pełnią funkcję dopełnień dalszych lub okoliczników (*complementi indiretti*), używa się ich wraz z odpowiednimi przyimkami. Przykład:

- *Amico de Marco, de quem fidelitate est noti ad omnes, dicevit veritate* -> Przyjaciół Marka, którego lojalność jest wszystkim znana, powiedział prawdę.

Zaimki względne nieokreślone

Zaimek „ktokolwiek” (używany tylko w liczbie pojedynczej) tłumaczy się jako **quicumque**. Gdy zaimek ten łączy dwa zdania składowe, musi być zawsze powiązany z odpowiednim zaimkiem względnym.

Przykład: *ego dabit id ad quicumque quem quarebit id* -> Dam to ktokolwiek, kto o to poprosi (Dam to komukolwiek, kto o to poprosi).

Uwaga: Zaimki względne nieokreślone łączą się zawsze z trybem oznajmującym (*indicativus*):

- *quicumque est* -> kimkolwiek jest

Zaimek „cokolwiek” tłumaczy się jako **quidcumque**.

A.5 CZASOWNIK

A.5.1 Zagadnienia ogólne dotyczące koniugacji

W języku eurizyjskim wszystkie czasowniki w bezokoliczniku (*infinitivus*) kończą się na **-RE**, co oznacza, że istnieje tylko jedna koniugacja. Nie ma czasowników nieregularnych, z wyjątkiem czasownika **ESSÈRE** (być), którego odmiana różni się od koniugacji regularnej wyłącznie w czasie teraźniejszym trybu oznajmującego oraz w trybie rozkazującym/zachęcającym. Podmiot czasownika musi być zawsze wyrażony, z wyjątkiem sytuacji, gdy czasownik występuje w trybie rozkazującym lub w formie zachęcającej. W tych dwóch ostatnich przypadkach podmiot można pominąć. Podmiot zawsze poprzedza bezpośrednio czasownik i może być od niego oddzielony wyłącznie przeczeniem lub przysłówkiem. **ESSÈRE** jest jedynym czasownikiem pełniącym funkcję czasownika posiłkowego. Jest on bowiem używany do tworzenia czasów złożonych w stronie biernej czasowników przechodnich.

UŻYCIE TRYBÓW I CZASÓW

Tryb oznajmujący: jest trybem osobowym (nieułamnym) i wyraża pewność zaistnienia danego faktu lub czynności. Dzieli się na następujące czasy:

- **czas teraźniejszy:** wskazuje na czynność lub sytuację, która odbywa się w momencie mówienia;
- **czas przeszły niedokonany:** wskazuje na czynność, która odbywała się w przeszłości względem momentu mówienia lub pisania, albo na warunek możliwy do spełnienia w okresie warunkowym możliwości;
- **czas przeszły dokonany :** wskazuje na czynność dokonaną w przeszłości względem momentu mówienia lub pisania;
- **czas przyszły:** wskazuje na czynność, która dopiero ma się wydarzyć względem momentu mówienia;
- **czas przyszły przedni:** wskazuje na wydarzenia, doświadczenia i fakty uznane za dokonane, ale umiejscowione w przyszłości.

Tryb przypuszczający: Używany jest przede wszystkim do wskazania wydarzenia lub sytuacji, która ma miejsce tylko wtedy, gdy spełniony jest określony warunek. Dzieli się na następujące czasy:

- **czas teraźniejszy trybu przypuszczającego:** służy do opisywania sytuacji i nawyków zależnych od określonego warunku;
- **czas przeszły trybu przypuszczającego:** wskazuje na sytuacje i wydarzenia uznawane jedynie za potencjalne i zależne od warunku.

Tryb zachęcający i rozkazujący: wyraża zachętę, życzenie lub rozkaz.

Tryb ciągły: wskazuje na czynność będącą w trakcie realizacji w teraźniejszości, przeszłości lub przyszłości.

Tryb bezpośredni lub intencjonalny: wskazuje na czynność, która właśnie ma się wydarzyć lub którą ma się intencję wykonać w teraźniejszości, przeszłości lub przyszłości.

Bezokolicznik: jest używany w zdaniach dopełnieniowych.

Imiesłów : Składa się z trzech form:

- **imiesłów przymiotnikowy czynny:** wyraża podmiot w momencie, w którym wykonuje on czynność jednocześnie z czynnością zdania głównego. Przykład: *loquenti* -> który mówi, mówiący, który mówił, mówiąc. *Widziałem Marco, jak rozmawiał z twoim ojcem* -> *Ego videvi Marco loquenti cum tui patre*. Jest również używany do tworzenia czasów w trybie ciągłym.
- **imiesłów przymiotnikowy bierny / przeszły:** Wyraża czynność, której podmiot doznaje (strona bierna złożona z czasownika *być* + imiesłów przeszły) lub czynność wykonaną przez podmiot przed czynnością ze zdania głównego, która pozostaje z nią w związku. Przykład: *Marco, poprosiwszy brata o pomoc, rozwiązał wszystkie problemy* -> *Marco, rogati auxilio ad sui fratres, solvit omni quaestiones*.
- **imiesłów przyszły:** Wyraża podmiot w momencie, w którym ma on właśnie wykonać daną czynność. Przykład: *loqueturus* -> mający zamiar mówić, który zaraz przemówi; który miał zamiar

mówić, który miał zaraz przemówić. Jest również używany do tworzenia czasów w trybie bezpośrednim lub intencjonalnym.

Rzeczownik odczasownikowy / Gerundium: jest używany do wyrażenia rzeczownikowej formy czasownika (patrz par. A 9.5). Przykład: Marco, prosząc brata o pomoc, rozwiązał wszystkie problemy -> *Marco, rogando auxilio ad sui fratre, sollevit omni quaestiones.*

A.5.2 Reguły koniugacji czasowników

Z jedynym wyjątkiem czasownika **ESSÈRE** (jedynego czasownika nieregularnego), wszystkie czasowniki eurazyjskie odmieniają się według dokładnie tego samego schematu koniugacyjnego. Aby odmienić czasowniki (które wszystkie kończą się na **-RE**), należy przede wszystkim wydzielić temat czasownika, który otrzymuje się z bezokolicznika poprzez odrzucenie końcówki **-RE**. Na przykład tematem czasownika **AMARE** jest **AMA-**. Po zidentyfikowaniu tematu czasowniki odmieniają się w sposób opisany poniżej.

TRYBY OZNAJMUJĄCY I PRZYPUSZCZAJĄCY – KONIUGACJA W STRONIE CZYNNEJ: Wydziela się temat czasownika, dodaje się przyrostek temporalny charakterystyczny dla danego czasu (dla wszystkich czasów z wyjątkiem teraźniejszego) i uzupełnia się strukturę, dołączając do tematu (w czasie teraźniejszym) lub do przyrostka (w pozostałych czasach) końcówkę osobową **-T**, taką samą dla wszystkich osób.

KONIUGACJA = TEMAT+ PRZYROSTEK TEMPORALNY + KOŃCÓWKA OSOBOWA -T

PRZYROSTKI I KOŃCÓWKI

Są to elementy charakterystyczne, które jednoznacznie identyfikują czas, jaki należy utworzyć według następującego schematu:

Czas	Przyrostek temporalny	Końcówka osobowa
Czas teraźniejszy trybu oznajmującego	(brak)	-T
Czas teraźniejszy trybu przypuszczającego	RE	-T
Czas przeszły niedokonany trybu oznajmującego	BA	-T
Czas przeszły dokonany trybu oznajmującego	VI	-T
Czas przeszły trybu przypuszczającego	VISSE	-T
Czas przyszły trybu oznajmującego	BI	-T
Czas przyszły przedni trybu oznajmującego	VERI	-T

Uwaga (N.B.): Wyłącznie w przypadku czasownika *być*, czas teraźniejszy trybu oznajmującego jest dokładnie taki sam jak czas teraźniejszy trybu oznajmującego w języku łacińskim dla wszystkich osób:

- *Ego sum* -> ja jestem
- *Tu es* -> ty jesteś
- *Is, Ea, Id est* -> on, ona, ono jest
- *Nos sumus* -> my jesteśmy
- *Vos estis* -> wy jesteście
- *Illi, Ele sunt* -> oni, one są

TRYB IMIESŁOWOWY

- **Imiesłów przymiotnikowy czynny**): tworzy się poprzez dodanie do tematu końcówki **-NTI**.
- **Imiesłów przymiotnikowy bierny / przeszły** : tworzy się poprzez dodanie do tematu końcówki **-TI**.
- **Imiesłów przyszły** : tworzy się poprzez dodanie do tematu końcówki **-TURI**.

BEZOKOLICZNIK

Bezokolicznik czasu teraźniejszego jest formą wyjściową, z której uzyskuje się temat służący do odmiany całego czasownika.

- **Bezokolicznik czasu przeszłego** : otrzymuje się poprzez dodanie do tematu czasownika przyrostka **-VISSE**.
- **Bezokolicznik czasu przyszłego** : otrzymuje się poprzez dodanie imiesłowu przyszłego do czasownika **ESSÈRE**.

Stronę bierną tworzy się przy użyciu:

- w czasie teraźniejszym: **ESSÈRE** + imiesłów przeszły odmienianego czasownika;
- w czasie przeszłym: **ESSEVISSE** + imiesłów przeszły odmienianego czasownika;
- w czasie przyszłym: **ESSÈRE ESSETURI** + imiesłów przeszły odmienianego czasownika.

TRYBY OZNAJMUJĄCY I PRZYPUSZCZAJĄCY – KONIUGACJA W STRONIE BIERNEJ:

Stronę bierną dowolnego czasu trybu oznajmującego i przypuszczającego otrzymuje się poprzez dodanie imiesłowu przeszłego do czasownika *być* odmienionego w danym czasie. Przykład:

Czas przeszły niedokonany trybu oznajmującego w stronie biernej -> Czas przeszły niedokonany trybu oznajmującego czasownika *być* + imiesłów przeszły odmienianego czasownika:

Byliśmy kochani -> *Nos essebat amati*.

TRYB CIĄGŁY

Formę czasownikową ciągłą w danym czasie (teraźniejszym, przyszłym lub przeszłym niedokonanym) otrzymuje się poprzez dodanie imiesłowu czynnego odmienianego czasownika do czasownika *być* wyrażonego w tymże czasie. Przykład:

Czas teraźniejszy trybu ciągłego -> Czas teraźniejszy trybu oznajmującego czasownika *być* + imiesłów czynny.

Rozmawiasz (w tej chwili) -> *tu es loquenti*, stąd otrzymujemy również:

Rozmawiałeś (w tamtym momencie) -> *tu essebat loquenti*

Będiesz rozmawiał (w danym momencie) -> *tu essebit loquenti*.

TRYB BEZPOŚREDNI LUB INTENCJONALNY

Formę czasownikową bezpośrednią/intencjonalną w danym czasie (teraźniejszym, przyszłym lub przeszłym niedokonanym) otrzymuje się poprzez dodanie imiesłowu przyszłego odmienianego czasownika do czasownika *być* wyrażonego w tymże czasie. Przykład:

Czas teraźniejszy trybu bezpośredniego -> Czas teraźniejszy trybu oznajmującego czasownika *być* + imiesłów przyszły.

Masz właśnie mówić / zamierzasz mówić -> *tu es loqueturi*, stąd otrzymujemy również:

Miałeś właśnie mówić / miałeś zamiar mówić -> *tu essebat loqueturi*;

Będziesz właśnie mówić / będziesz mieć zamiar mówić -> *tu essebit loqueturi*.

Stronę bierną tworzy się przy użyciu:

- **w czasie teraźniejszym**: czas teraźniejszy trybu oznajmującego czasownika *być* + **ESSETURI** + imiesłów przeszły odmienianego czasownika;
- **w czasie przeszłym**: czas przeszły niedokonany trybu oznajmującego czasownika *być* + **ESSETURI** + imiesłów przeszły odmienianego czasownika;
- **w czasie przyszłym**: czas przyszły trybu oznajmującego czasownika *być* + **ESSETURI** + imiesłów przeszły odmienianego czasownika.

TRYB ZACHĘCAJĄCY LUB ROZKAZUJĄCY

Formę zachęcającą/rozkazującą w stronie czynnej otrzymuje się w następujący sposób:

2. osoba liczby pojedynczej: używa się samego tematu czasownika bez końcówki. W tym przypadku podmiot można pominąć.

1. osoba liczby mnogiej: używa się tematu czasownika + końcówka **-MUS**. W tym przypadku podmiot można pominąć.

2. osoba liczby mnogiej: używa się tematu czasownika + końcówka **-TE**. W tym przypadku podmiot można pominąć.

3. osoba liczby pojedynczej i mnogiej: używa się samego tematu czasownika bez końcówki. W tym przypadku podmiot NIE może być pominięty i musi być obowiązkowo wyrażony. Często forma trzeciej osoby jest wprowadzana przez partykułę **ke** jako wzmocnienie formy zachęcającej.

Przykład: *ke is ama* (rozkazujący/zachęcający) -> niech on kocha!

Uwaga (N.B.): Wyłącznie dla czasownika *być*, tryb rozkazujący/zachęcający przyjmuje następującą formę:

- **esse** -> bądź!
- **is, ea, id sit** -> niech on, ona, ono będzie!
- **essemus** -> bądźmy!
- **essete** -> bądźcie!
- **ili, ele sit** -> niech oni, one będą!

Stronę bierną tworzy się, używając trybu zachęcającego czasownika *być*, po którym następuje imiesłów przeszły odmienianego czasownika. Przykład:

Bądź błogosławiony! -> *esse benedicti!*

Również tryb zachęcający czasownika *być* oraz tryb zachęcający w stronie biernej innych czasowników w trzech osobach mogą być poprzedzone partykułą **ke** w celu wzmocnienia znaczenia zachęcającego.

GERUNDIUM / RZECZOWNIK ODCONIUGACYJNY

Gerundium tworzy się poprzez dodanie do tematu końcówki **-NDO**. Stronę bierną tworzy się poprzez dodanie do formy **ESSENDO** imiesłowu przeszłego odmienianego czasownika. Od gerundium tworzy się również formę przysłówkową, zastępując końcówkę **-o** literą **-i**. Przykład:

AMARE -> AMANDO -> AMANDI, co oznacza „do kochania / godny kochania”

Tyrrheno est une amandi mare -> Morze Tyrreńskie to morze warte kochania (morze do kochania).

W kolejnych dwóch rozdziałach przedstawiono schematy podsumowujące zastosowaną koniugację eurizyjską:

- dla czasownika **ESSÈRE (BYĆ)**, jako jedyne go czasownika nieregularnego;
- dla czasownika **AMARE (KOCHAĆ)**, jako przykładu ostatecznego i ważnego dla wszystkich czasowników eurizyjskich.

A.5.3 Koniugacja w stronie czynnej

Bezokolicznik (*Infinitivus*): **ESSÈRE (BYĆ)** -> Temat czasownika (bezokolicznik – RE): **ESSE-**

	BEZOKOLICZNIK	TRYB ORZĘKAJĄCY		TRYB PRZYPUSZCZAJĄCY	IMIESTWÓW
Temat czasu teraźniejszego	Bezokolicznik czasu teraźniejszego (temat + RE) ESSERE -> BYĆ	Czas teraźniejszy trybu oznajmującego (nieregularny) Ego sum -> jestem Tu es -> jesteś Is, Ea, Id est -> on, ona, ono jest Nos sumus -> jesteśmy Vos estis -> jesteście Ili, Ele sunt -> oni, one są		Czas teraźniejszy trybu przypuszczającego (temat + re + końcówka) Ego esseret -> byłbym Tu esseret -> byłbyś Is, Ea, Id esseret -> byłby, byłaby, byłoby Nos esseret -> bylibyśmy Vos esseret -> bylibyście Ili, Ele esseret -> byliby, byliby	Imiestwów czasu teraźniejszego (temat + NTI) ESSENTI -> będący, będąc, który jest, który był
Temat czasu przeszłego	Bezokolicznik czasu przeszłego (temat + VISSE) ESSEVISSE -> być (już) po byciu / być byłym	Czas przeszły niedokonany (imperfekt) trybu oznajmującego (temat + BA + końcówka) Ego essebat -> byłem Tu essebat -> byłeś Is, Ea, Id essebat -> był, była, było Nos essebat -> byliśmy Vos essebat -> byliście Ili, Ele essebat -> byli, były	Czas przeszły dokonany trybu oznajmującego (temat + VI + końcówka) Ego essevit -> byłem (stało się) Tu essevit -> byłeś Is, Ea, Id essevit -> był, była, było Nos essevit -> byliśmy Vos essevit -> byliście Ili, Ele essevit -> byli, były	Czas przeszły trybu przypuszczającego (temat + VISSE + końcówka) Ego essevisset -> byłbym był Tu essevisset -> byłbyś był Is, Ea, Id essevisset -> byłby był, byłaby była, byłoby było Nos essevisset -> bylibyśmy byli Vos essevisset -> bylibyście byli Ili, Ele essevisset -> byliby, byliby	Imiestwów czasu przeszłego (temat + TI) ESSETI -> który był
Temat czasu przyszłego	Bezokolicznik czasu przyszłego (ESSERE + imiestwów przyszły) ESSERE ESSETURI -> być bliskim zaistnienia	Czas przyszły trybu oznajmującego (temat + BI + końcówka) Ego essebit -> będę Tu essebit -> będziesz Is, Ea, Id essebit -> będzie Nos essebit -> będziemy Vos essebit -> będziecie Ili, Ele essebit -> będą	Czas przyszły uprzedni trybu oznajmującego (temat + VERI + końcówka) Ego esseverit -> będę był Tu esseverit -> będziesz był Is, Ea, Id esseverit -> będzie był, będzie była, będzie było Nos esseverit -> będziemy byli Vos esseverit -> będziecie byli Ili, Ele esseverit -> będą byli, będą były		Imiestwów czasu przyszłego (temat + TURI) ESSETURI -> który będzie
Temat rozkazująco-zachęcający	Tryb rozkazujący / zachęcający esse -> bądź! is, ea, id sit -> niech będzie! essemus -> bądźmy! essete -> bądźcie! ili, ele sit -> niech będą!		Rzeczownikowe użycie czasownika	Imiestwów przysłówkowy współczesny (gerundium) (temat + NDO) ESSENDO	

Bezokolicznik: **AMARE** (Kochać) → Temat czasownika (bezokolicznik – RE): **AMA-**

	BEZOKOLICZNIK	TRYB ORZEKAJĄCY		IMIESŁÓW	FORMA CIĄGŁA	FORMA BLISKIEJ PRZYSZŁOŚCI	TRYB PRZYPUSZCZAJĄCY
Temat czasu teraźniejszego	Bezokolicznik czasu teraźniejszego (temat + RE) AMARE → kochać	Czas teraźniejszy trybu oznajmującego (temat + końcówka) Ego amat → kocham Tu amat → kochasz Is, Ea, Id amat → on, ona, ono kocha Nos amat → kochamy Vos amat → kochacie Ili, Ele amat → oni, one kochają		Imiesłów czasu teraźniejszego (temat + NTI) AMANTI Polski: <i>kochający, która kocha, które kochają</i>	Czas teraźniejszy ciągły (ESSERE + imiesłów teraźniejszy) Ego sum amanti → właśnie kocham Nos sumus amanti → właśnie kochamy	Czas teraźniejszy bliskiej przyszłości (ESSERE + imiesłów przyszły) Ego sum amaturi → zaraz będę kochał Nos sumus amaturi → zaraz będziemy kochać	Czas teraźniejszy trybu przypuszczającego (temat + re + końcówka) Ego amaret → kochałbym Tu amaret → kochałbyś Is, Ea, Id amaret → kochałby, kochałaby, kochałoby Nos amaret → kochalibyśmy Vos amaret → kochalibyście Ili, Ele amaret → kochaliby, kochałyby
Temat czasu przeszłego	Bezokolicznik czasu przeszłego (temat + VISSE) AMAVISSE → kochać (po dokonaniu czynności) / mieć kochane	Czas przeszły niedokonany (imperfekt) trybu oznajmującego (temat + BA + końcówka) Ego amabat → kochałem Tu amabat → kochałeś Is, Ea, Id amabat → kochał, kochała, kochało Nos amabat → kochaliśmy Vos amabat → kochaliście Ili, Ele amabat → kochali, kochały	Czas przeszły dokonany trybu oznajmującego (temat + VI + końcówka) Ego amavit → pokochałem / ukochałem Tu amavit → pokochałeś Is, Ea, Id amavit → pokochał, pokochała, pokochało Nos amavit → pokochaliśmy Vos amavit → pokochaliście Ili, Ele amavit → pokochali, pokochały	Imiesłów czasu przeszłego (temat + TI) AMATI Polski: <i>kochany, która została pokochana, którzy zostali pokochani</i>	Czas przeszły ciągły (imperfekt ESSERE + imiesłów teraźniejszy) Ego essebat amanti → właśnie kochałem Nos essebat amanti → właśnie kochaliśmy	Czas przeszły bliskiej przyszłości (imperfekt ESSERE + imiesłów przyszły) Ego essebat amaturi → miałem zaraz kochać Nos essebat amaturi → mieliśmy zaraz kochać	Czas przeszły trybu przypuszczającego (czas przeszły trybu przypuszczającego czasownika ESSERE + imiesłów czasu przeszłego) Ego essevisset amati → byłbym kochany Nos essevisset amati → bylibyśmy kochani
Temat czasu przyszłego	Bezokolicznik czasu przyszłego (ESSERE + imiesłów przyszły) ESSERE AMATURI → być bliskim pokochania	Czas przyszły trybu oznajmującego (temat + BI + końcówka) Ego amabit → będę kochał Tu amabit → będziesz kochał Is, Ea, Id amabit → będzie kochał, będzie kochała, będzie kochało Nos amabit → będziemy kochać Vos amabit → będziecie kochać Ili, Ele amabit → będą kochać	Czas przyszły uprzedni trybu oznajmującego (temat + VERI + końcówka) Ego amaverit → będę pokochał / będę miał pokochane Tu amaverit → będziesz miał pokochane Is, Ea, Id amaverit → będzie miał pokochane, będzie miała pokochane, będzie miało pokochane Nos amaverit → będziemy mieli pokochane Vos amaverit → będziecie mieli pokochane Ili, Ele amaverit → będą mieli pokochane	Imiesłów czasu przyszłego (temat + TURI) AMATURI → mający zaraz kochać, mający wkrótce kochać	Czas przyszły ciągły (czas przyszły ESSERE + imiesłów teraźniejszy) Ego essebit amanti → będę właśnie kochał Nos essebit amanti → będziemy właśnie kochać	Czas przyszły bliskiej przyszłości (czas przyszły ESSERE + imiesłów przyszły) Ego essebit amaturi → będę miał zaraz kochać Nos essebit amaturi → będziemy mieli zaraz kochać	
Tryb rozkazujący / zachęcający	Tryb rozkazujący / zachęcający 2. os. lp.: temat 1. os. lm.: temat + MUS 2. os. lm.: temat + TE 3. os. lp. i lm.: podmiot + temat ama → kochaj! is, ea, id ama! → niech kocha! amamus! → kochajmy! amate! → kochajcie! ili, ele ama! → niech kochają!			Nominalne użycie czasownika	Gerundium (temat + NDO) AMANDO		

A.5.4 Koniugacja strony biernej (tylko czasowniki przechodnie)

Bezokolicznik: **ESSERE AMATI** (BYĆ KOCHANYM)

	BEZOKOLICZNIK	TRYB ORZEKAJĄCY		FORMA BLISKIEJ PRZYSZŁOŚCI	TRYB PRZYPUSZCZAJĄCY
Temat czasu teraźniejszego	Bezokolicznik czasu teraźniejszego (ESSERE + imiesłów czasu przeszłego AMATI) ESSERE AMATI Polski: być kochanym	Czas teraźniejszy trybu oznajmującego (czas teraźniejszy ESSERE + imiesłów czasu przeszłego) Ego sum amati → jestem kochany Tu es amati → jesteś kochany Is, Ea, Id est amati → on jest kochany, ona jest kochana, ono jest kochane Nos sumus amati → jesteśmy kochani Vos estis amati → jesteście kochani Illi, Ele sunt amati → oni są kochani, one są kochane		Czas teraźniejszy bliskiej przyszłości (czas teraźniejszy ESSERE + ESSETURI + imiesłów czasu przeszłego) Ego sum esseturi amati → zaraz będę kochany Nos sumus esseturi amati → zaraz będziemy kochani	Czas teraźniejszy trybu przypuszczającego (czas teraźniejszy trybu ESSERE + imiesłów czasu przeszłego) Ego esseret amati → byłbym kochany Nos esseret amati → bylibyśmy kochani
Temat czasu przeszłego	Bezokolicznik czasu przeszłego (ESSEVISSE + imiesłów czasu przeszłego AMATI) ESSEVISSE AMATI Polski: być kochanym w przeszłości / być już pokochanym	Czas przeszły niedokonany (imperfekt) trybu oznajmującego (imperfekt ESSERE + imiesłów czasu przeszłego) Ego essebat amati → byłem kochany Tu essebat amati → byłeś kochany Is, Ea, Id essebat amati → był kochany, była kochana, było kochane Nos essebat amati → byliśmy kochani Vos essebat amati → byliście kochani Illi, Ele essebat amati → byli kochani, były kochane	Czas przeszły dokonany trybu oznajmującego (perfekt ESSERE + imiesłów czasu przeszłego) Ego essevit amati → zostałem pokochany Tu essevit amati → zostałeś pokochany Is, Ea, Id essevit amati → został pokochany, została pokochana, zostało pokochane Nos essevit amati → zostaliśmy pokochani Vos essevit amati → zostaliście pokochani Illi, Ele essevit amati → zostali pokochani, zostały pokochane	Czas przeszły bliskiej przyszłości (imperfekt ESSERE + ESSETURI + imiesłów czasu przeszłego) Ego essebat esseturi amati → miałem zaraz być kochany Nos essebat esseturi amati → mieliśmy zaraz być kochani	Czas przeszły trybu przypuszczającego (czas przeszły trybu przypuszczającego ESSERE + imiesłów czasu przeszłego) Ego essevisset amati → byłbym był kochany Nos essevisset amati → bylibyśmy byli kochani
Temat czasu przyszłego	Bezokolicznik czasu przyszłego (ESSERE + ESSETURI + imiesłów czasu przeszłego) ESSERE ESSETURI AMATI Polski: mieć wkrótce być kochanym	Czas przyszły trybu oznajmującego (czas przyszły ESSERE + imiesłów czasu przeszłego) Ego essebit amati → będę kochany Tu essebit amati → będziesz kochany Is, Ea, Id essebit amati → będzie kochany, będzie kochana, będzie kochane Nos essebit amati → będziemy kochani Vos essebit amati → będziecie kochani Illi, Ele essebit amati → będą kochani, będą kochane	Czas przyszły uprzedni trybu oznajmującego (czas przyszły uprzedni ESSERE + imiesłów czasu przeszłego) Ego esseverit amati → będę był kochany Tu esseverit amati → będziesz był kochany Is, Ea, Id esseverit amati → będzie był kochany, będzie była kochana, będzie było kochane Nos esseverit amati → będziemy byli kochani Vos esseverit amati → będziecie byli kochani Illi, Ele esseverit amati → będą byli kochani, będą były kochane	Czas przyszły bliskiej przyszłości (czas przyszły ESSERE + ESSETURI + imiesłów czasu przeszłego) Ego essebit esseturi amati → będę miał zaraz być kochany Nos essebit esseturi amati → będziemy mieli zaraz być kochani	
Temat rozkazująco-zachęcający	Tryb rozkazujący / zachęcający (tryb rozkazujący ESSERE + imiesłów czasu przeszłego) esse amati! → bądź kochany! Is, Ea, Id sit amati! → niech będzie kochany, niech będzie kochana, niech będzie kochane! essemus amati! → bądźmy kochani! essete amati! → bądźcie kochani! Illi, Ele sit amati! → niech będą kochani, niech będą kochane!	Nominalne użycie czasownika		Gerundium (ESSENDO + imiesłów czasu przeszłego) ESSENDO AMATI Polski: będąc kochanym	

A.5.5 Czasowniki o szczególnej konstrukcji

Podobnie jak w języku polskim i łacinie, również w eurizjańskim występują czasowniki nazywane bezosobowymi, ponieważ oznaczana przez nie czynność nie odnosi się do określonej osoby. Z tego względu używa się ich wyłącznie w 3. osobie liczby pojedynczej oraz w bezokoliczniku. Dotyczy to przede wszystkim czasowników oznaczających zjawiska atmosferyczne lub przyrodnicze:

- **fulgere, fulgurare** → błyskać;
- **fulminare** → uderzać piorunem;
- **grandinare** → padać grad;
- **lucescere** → świtać;
- **ningere** → padać śnieg;
- **nubilare** → zachmurzać się;
- **pluere** → padać (o deszczu);
- **tonare** → grzmieć;
- **vesperare** → zapadać noc;
- **advesperare** → zapadać wieczór;
- **disserenare** → rozpogadzać się.

Czasowniki te, odmienione w 3. osobie, zawsze wymagają użycia zaimka **id** jako podmiotu. Przykład: *hodie id pluet* → Dzisiaj pada deszcz. Czasownik **pluere** może być również używany przechodnio w znaczeniu przenośnym (podmiot w 3. osobie + czasownik + dopełnienie bliższe). Przykład: Padają kamienie. → *id pluet saxos*.

Niektóre czasowniki oznaczające stany uczuciowe, w szczególności:

- **miserere** → litować się;
- **paenitere** → żałować;
- **pigere** → odczuwać przykrość;
- **pudere** → wstydzić się;
- **taedere** → nudzić się;

w przeciwieństwie do łaciny mają w eurizjańskim następującą konstrukcję osobową: osoba odczuwająca dane uczucie (podmiot) – czasownik – przyimek *ob* – przyczyna uczucia. Przykład: *multos non pudet ob sui infamia* → Wielu nie wstydzi się swojej hańby.

Czasowniki:

- **fallere, fugere, latere** → umykać, wymykać się;
- **iuvare** → przynosić korzyść;
- **delectare** → sprawiać przyjemność;
- **decere** → przystoi;
- **dedecere** → nie przystoi;

mają następującą konstrukcję: podmiot – czasownik odmieniony zgodnie z podmiotem – osoba, do której odnosi się czynność (dopełnienie bliższe). Przykład: *Ira non decet rege*. → Gniew nie przystoi królowi.

UWAGA: Wszystkie czasowniki, które w łacinie są nieprzechodnie i wymagają celownika lub dopełniacza, w eurizjańskim stają się przechodnie i łączą się z dopełnieniem bliższym bez przyimka.

A.5.6 Forma przecząca

Formę przeczącą zdania tworzy się zawsze przez umieszczenie przysłówka *non* przed czasownikiem. Przykład: Nie idę z tobą. → *Ego non venit cum te*.

Wyrażenie „już nie” tłumaczy się jako *non ... amplius*. Przykład: Nie mam już nadziei, że cię zobaczę. → *Ego non sperat amplius quod ego videbit te*.

Wyrażenie „nigdy nie” tłumaczy się za pomocą *numquam*, które zawsze występuje przed czasownikiem. Przykład: Nigdy tego nie powiedziałem. → *Ego numquam dicevit huc*.

Wyrażenie „nic więcej” tłumaczy się jako *nihil amplius*. Przykład: Nie widziałem nic więcej. → *Ego videvit nihil amplius*.

A.6 PRZYIMKI

Przymyki w języku eurizjańskim odpowiadają zasadniczo przymikom łacińskim, z pewnymi uzupełnieniami umożliwiającymi wyrażanie funkcji składniowych, które w łacinie są realizowane dzięki systemowi deklinacji, oraz z pewnymi uproszczeniami. Poniższy schemat przedstawia ich podstawowe zastosowania.

PRZYIMEK (eurizjański)	Funkcja	Polski odpowiednik	Przykład
a, ab (ab przed samogłoską)	Ruch z miejsca (także w znaczeniu przenośnym)	z, od	Venire ab urbe (przyjść z miasta); a primi pueritia (od wczesnego dzieciństwa)
	Określenie czasu	od	Ab hora quinque (od godziny piątej)
	Dopełnienie sprawcy i przyczyny sprawczej	przez	Libro est legeti a discipulo (Książka jest czytana przez ucznia.)
	Odległość, oddalenie, separacja	od	Insula abesset a litore quinque kilometros (Wyspa leży 5 kilometrów od wybrzeża.)
	Pozbawienie	bez	Graphio privati ab atramento (Pióro bez atramentu.)
ad	Ruch do miejsca (także w znaczeniu przenośnym)	do, ku, na, w, do	Venis ad me (Przyjdź do mnie.) Redire ad urbe (wrócić do miasta.) Traino ad Florentia (pociąg do Florencji.)
	Określenie czasu	o (godzinie), około	Ego expectat te ad hora octo (Czekam na ciebie o godzinie ósmej.) redire ad vespero (wrócić około wieczora)
	Dopełnienie dalsze	do	Discipulo reddet libro ad magistro (Uczeń oddaje książkę nauczycielowi.)
adversus	Dopełnienie przeciwstawienia	przeciw(ko), ku	Milites pugnat adversus hostes (Żołnierze walczą przeciwko nieprzyjaciółom.)
ante	Miejsce	przed	Ante domo (przed domem)
	Określenie czasu	przed	Ante hieme (przed zimą)
apud	Miejsce	u, przy	Apud domo (przy domu / u domu)
circum, circa	Miejsce	wokół	Circum mundo (Wokół świata)
cis, citra	Miejsce	po tej stronie	Citra flumine (po tej stronie rzeki)
clam	Sposób	potajemnie przed, bez wiedzy	Clam patre (bez wiedzy ojca)
contra	Dopełnienie przeciwstawienia	przeciw(ko)	Milites pugnat contra hostes (Żołnierze walczą przeciwko nieprzyjaciółom.)
	Miejsce	naprzeciw(ko)	Contra Africa (naprzeciw Afryki)
coram	Miejsce	w obecności, przed	Coram populo (publicznie, w obecności ludu)
cum	Towarzystwo	z, razem z	Ire ad Roma cum une amico (jechać do Rzymu z przyjacielem)
	Sposób	z	Discipulo studet cum diligentia (Uczeń uczy się pilnie.)
	Narzędzie	za pomocą, przy użyciu	Marco vulneravit eum cum baculo (Marek uderzył go kijem.)

PRZYIMEK (eurizjański)	Funkcja	Polski odpowiednik	Przykład
des	Miejsce	z (z góry)	Des coelo descendere (zstąpić z nieba)
de	Temat	o, na temat	Nos loquevit de historia (Rozmawialiśmy o historii.)
	Dopełnienie określające	— / -a, -u (dopełniacz)	Libro de magistro (książka nauczyciela)
	Obfitość	pełen, obfitujący w	Nave pleni de auro (Statek pełen złota.)
	Miara, rozmiar	o	Salto de tres metros (Skok o trzy metry.)
	Określenie godności lub niegodności	godny, niegodny	Digni de laude (godny pochwały)
ex	Ruch z miejsca	z	Ego venit ex schola (Przychodzę ze szkoły.)
	Określenie czasu	od, począwszy od, bezpośrednio po	Ex illi die (od tego dnia)
	Pochodzenie, źródło, rodowód	z	Flumine orit ex monte (Rzeka wypływa z góry.) Mario nati ex nobili familia (Mario urodzony w szlacheckiej rodzinie.)
	Materiał	z	Mensa instrueti ex ligno (Stół wykonany z drewna.)
	Dopełnienie częściowe	z	Ea est lemavis pulchri ex urbe (Ona jest najpiękniejsza z miasta.)
	Odniesienie	zgodnie z, według	Ex lege (Zgodnie z prawem.)
erga	Relacja	wobec	Erga parentes (wobec rodziców)
extra	Miejsce	poza	Ego oppetevit eum extra stadio (Spotkałem go przed stadionem / poza stadionem.)
in	Miejsce	w	Hodie ego sum in Roma (Dzisiaj jestem w Rzymie.) Również w znaczeniu przenośnym: Ego ivit ad Roma in traino (Pojechałem do Rzymu pociągiem.)
	Określenie czasu	w, podczas	in 2020 (w 2020 roku), in Januario (w styczniu), in nocte (w nocy), in hieme (zimą), in 5 Iulio 2020 (5 lipca 2020 roku)
	Ograniczenie	w, pod względem	Mario excellet in virtute (Mario wyróżnia się cnotą.)
infra	Miejsce	pod, poniżej	Auto transit infra ponte (Samochód przejeżdża pod mostem.)
	Miara	poniżej, mniej niż	Infra tres dies (mniej niż trzy dni)
in medi	Miejsce	pośrodku, w środku	in medi insula (pośrodku wyspy); in medi agro (pośrodku pola); in medi nocte (w środku nocy)
inter	Miejsce	między	Inter Sicilia et Africa (między Sycylią a Afryką)
	Dopełnienie częściowe	spośród	Is esset lemavis alti inter fratres (Jest najwyższy spośród braci.)
	Określenie czasu	za	Inter sex dies (za sześć dni)
intra	Miejsce	wewnątrz	Intra urbe (wewnątrz miasta)
	Określenie czasu	w ciągu, przed upływem	Intra sex menses (w ciągu sześciu miesięcy)
iuxta	Miejsce	blisko, obok	iuxta via (blisko drogi)
	Określenie czasu	bezpośrednio po	iuxta advento de patre (bezpośrednio po przybyciu ojca)
ob, propter	Przyczyna	z powodu, wskutek, przez	Ob tui avaritia (z powodu twojej chciwości)

PRZYIMEK (eurizjański)	Funkcja	Polski odpowiednik	Przykład
per	Miejsce	przez, poprzez, wzdłuż	Transire per Alpes (przejsć przez Alpy)
	Określenie czasu	przez, w ciągu	Per tres annos (przez trzy lata)
	Środek	przez, za pomocą, przy użyciu	Ego venit ad Roma per auto (Przyjechałem do Rzymu samochodem.)
pone	Miejsce	za	Pone tergo (za plecami)
post	Określenie czasu	po	Post tres dies (po trzech dniach)
prae	Porównanie	w porównaniu z	Prae me (w porównaniu ze mną)
praeter	Wyłączenie	oprócz, z wyjątkiem	Praeter filio (z wyjątkiem syna)
pro	Korzyść	dla, na korzyść	Pro filio (dla syna, na korzyść syna)
	Odniesienie	za każdy, na	Pro die (na dzień, dziennie); pro centum (na sto, na każde sto)
	Cel	dla, w celu	pro custodia (dla ochrony, w celu ochrony)
procul a, ab (ab przed samogłoską)	Miejsce	daleko od	Procul ab urbe (daleko od miasta)
inpro	Zastępstwo lub zamiana	zamiast	Inpro patre (zamiast ojca)
secundum	Sposób	zgodnie z, według	Secundum mei voluntate (zgodnie z moją wolą)
sine	Relacja	bez	Sine amicos (bez przyjaciół)
sub	Miejsce	pod	Sub ponte (pod mostem)
	Określenie czasu	około, ku	Sub vespero (ku wieczorowi, około wieczora)
super	Miejsce	na, ponad (z kontaktem)	Super tabula (na stole, w kontakcie z jego powierzchnią)
supra	Miejsce	nad (bez kontaktu)	Supra tabula (nad stołem)
	Miara	powyżej, więcej niż	Supra tres dies (więcej niż trzy dni)
tenus	Ograniczenie	ograniczając się do	Tenus schola (ograniczając się do szkoły)
trans	Miejsce	tuż za, po drugiej stronie, poza	Trans mare (tuż za morzem, po drugiej stronie morza)
ultra	Miejsce, dodanie	oprócz, poza, po drugiej stronie	Ultra flumine (po drugiej stronie rzeki); Ultra pane ego ferebit etiam vino (Oprócz chleba przyniosę również wino.)
usque ad	Miejsce	aż do	Usque ad Roma (aż do Rzymu)
	Określenie czasu	aż do	Usque ad aetate de Augusto (aż do czasów Augusta)
ut	Rola, funkcja	jako, w charakterze	Marco essevit mitteti ut legato (Marco został wysłany jako ambasador.)

A.7 PRZYSŁÓWKI

Przysłówki w języku eurizjańskim są dokładnie takie same jak w języku łacińskim. Do tworzenia stopnia wyższego używa się **magis**, a do stopnia najwyższego **multo**. **Przykład:** *wolno* → **lente**; *bardziej wolno* → **magis lente**; *bardzo wolno* → **multo lente**. W przypadku przysłówków stosuje się te same konstrukcje porównawcze, które zostały już przedstawione przy przymiotnikach:

- **bardzo bardziej** → **multo magis**
- **bardzo mniej** → **multo minus**
- **trochę bardziej** → **paulo magis**
- **trochę mniej** → **paulo minus**

Poniżej przedstawiono główne przysłówki sklasyfikowane według pełnionej funkcji.

Przysłówki sposobu

• ta, sic = „tak”, „w ten sposób”• repente, subito = „nagle”• item = „tak samo”• frustra = „na próżno”• fere, quasi = „prawie”• vix = „z trudem”• sponte = „dobrowolnie, spontanicznie”	• forte = „przypadkiem”• neququam = „bezsukutecznie”• clam = „potajemnie”• contra = „przeciwnie”• palam = „publicznie”• gratis = „bezpłatnie”

Przysłówki miejsca

• hic = „tu”• ibi = „tam”• illic = „tam (wskazane miejsce)”• ibidem = „w tym samym miejscu”• ubi = „gdzie”• ubicumque = „gdziekolwiek”• alicubi = „gdzieś”• nusquam = „nigdzie”• ubique = „wszędzie”• alibi = „gdzie indziej”	• intus = „wewnątrz”• foras = „na zewnątrz”• comminus = „z bliska”• eminus = „z daleka”• subter = „pod”• supra = „nad”• extra = „na zewnątrz”• ultra = „poza”• prope = „blisko”• procul = „daleko”

W przeciwieństwie do łaciny, formy przysłówkowe ruchu z miejsca, do miejsca oraz przez miejsce tworzy się na podstawie formy **stanu w miejscu**, dodając odpowiednie przyimki według następującego schematu:

- ruch z miejsca: **ex**; przykład: „stąd” → **ex hic**
- ruch do miejsca: **ad**; przykład: „tutaj (dokąd)” → **ad hic**
- ruch przez miejsce: **per**; przykład: „tędy” → **per hic**

Przysłówki ilości

• admodum = „dość”• aliquanto = „nieco, trochę”• multo = „bardzo”• parum = „mało”• magis = „bardziej”• minus = „mniej”• plus, pluris = „więcej”• satis = „wystarczająco”• une pauco = „trochę”• magne = „bardzo”	• paulo = „odrobinę”• magnopere = „bardzo, w wysokim stopniu”• nimis = „zbyt”• minime = „bardzo mało”• plurimum = „najbardziej, w najwyższym stopniu”• quam = „jak”• tam = „tak”• quanto = „ile”• tanto = „tyle”

Przysłówki czasu

• heri = „wczoraj”• hodie = „dzisiaj”• cras = „jutro”• saepe = „często”• nunc = „teraz”• tunc, tum = „wtedy”• iam = „już”• interdum = „czasami”• mane = „rano”• vespere = „wieczorem”• pridie = „dzień wcześniej”• postridie = „następnego dnia”• cotidie = „codziennie”• adhuc = „dotychczas”• semper = „zawsze”• numquam = „nigdy”	• quondam, olim = „niegdyś”• aliquando = „kiedyś”• antea = „wcześniej”• postea = „później”• statim, mox = „natychmiast”• nondum = „jeszcze nie”• interim, interea = „tymczasem”• nuper = „niedawno”• diu = „długo”• quamdiu = „jak długo”• tamdiu = „tak długo”• quousque = „aż do kiedy”• aliquamdiu = „przez pewien czas”• quotannis = „co roku”• dein, deinde = „następnie”, „potem”• posthac = „odtąd”

Przysłówki twierdzenia i przeczenia

• ita = „tak”• nihile = „wcale”• sic = „tak”• non = „nie”• nihilominus = „mimo to”• certe = „z pewnością”• haudquaquam = „w żaden sposób”• etiam = „także”	• minime = „wcale nie”• equidem = „doprawdy”, „istotnie”• omnino = „całkowicie”• nequaquam = „absolutnie nie”• quidem = „niewątpliwie”• recte = „właściwie”, „tak”• ne...quidem = „nawet nie”• scilicet = „oczywiście”

Przysłówki wątpliwości i pytania

• fortasse, forsitan = „być może”, „może”• forte = „przypadkiem”, „może”• cur?, quare? = „dlaczego?”• quotiens? = „ile razy?”• quantum? = „ile?”• quando? = „kiedy?”	• quousque? = „do kiedy?”• quamdiu? = „jak długo?”• quomodo? = „jak?”• ubi? = „gdzie?”• ex ubi? = „skąd?”• per ubi? = „którędy?”

A.8 SPÓJNIKI WSPÓŁRZĘDNE

Ze względu na relację logiczną, jaką ustanawiają (między wyrazami w zdaniu lub między zdaniami w wypowiedzeniu złożonym), spójniki współrzędne, które w języku eurizjańskim są dokładnie takie same jak w języku łacińskim, dzielą się na sześć kategorii:

Spójniki przeciwstawne (Przeciwstawne)	
• sed = „ale” • vero = „jednak” • contra = „przeciwnie” • atqui = „a jednak” • tamen = „jednak”, „mimo to”	• autem = „natomiast” • cetero = „zresztą” • immo = „a raczej” • nihilominus = „niemniej jednak”
Spójniki wynikowe (Wnioskowe)	
• ergo, ideo, igitur = „zatem”, „więc” • quare = „dlatego” • quamobrem = „dlatego też”	• propterea = „z tego powodu” • proinde = „wobec tego”, „w związku z tym”
Spójniki łączne (Łączne)	
• et, ac, atque = „i” • etiam, quoque = „także”, „również” • nec, neve, neu = „ani”	• neque = „i nie” • ne...quidem = „nawet nie”
Spójniki korelatywne	
• et...et = „zarówno... jak i” • et...neque = „... i nie...” • nec...nec = „ani... ani...” • aut...aut = „albo... albo...” • ita...ut = „tak... jak...”	• non solum...sed etiam = „nie tylko... ale także...” • seu...seu = „czy... czy...” • sic...ut = „tak... jak...” • sive...sive = „bądź... bądź...” • tum...tum = „to... to...”
Spójniki wyjaśniające	
• nam, enim = „bowiem” • id est = „to znaczy”	• scilicet = „czyli” • videlicet = „to jest”
Disiunctive	
• aut = „albo” (między pojęciami wzajemnie wykluczającymi się lub przeciwstawnymi) • vel = „lub”, „albo” (między pojęciami równorzędnymi)	• seu, sive = „czyli”, „lub raczej”

A.9 SKŁADNIA ZDANIA ZŁOŻONEGO PODRZĘDNE I SPÓJNIKI PODRZĘDNE

A.9.1 Zdanie podrzędne celowe

Wyraża cel, do którego zmierza czasownik zdania nadrzędnego. W języku łacinijskim, w zależności od struktury, może być wyrażone na dwa sposoby:

a) **Forma złożona (wyrażna)**: stosowana we wszystkich przypadkach.

- **ut + podmiot + czasownik w trybie oznajmującym (*indicativus*)**: w zdaniach celowych twierdzących.
Przykład: *ego mittebit libro tibi ut tu leget id* -> Wyślę ci książkę, abyś ją przeczytał;
- **ut + podmiot + non + czasownik w trybie oznajmującym (*indicativus*)**: w zdaniach celowych przeczących.
Przykład: *ego monevit te ut tu non errabat* -> Ostrzegłem cię, abyś nie pomylił.

W zakresie stosowania czasów obowiązują następujące reguły:

- Jeśli w zdaniu głównym czasownik występuje w czasie przeszłym (*imperfekt* lub *perfekt*), w zdaniu podrzędnym używa się czasu przeszłego niedokonanego (*imperfekt*);
- Jeśli w zdaniu głównym czasownik występuje w czasie teraźniejszym lub przyszłym, w zdaniu podrzędnym używa się czasu teraźniejszego.

W zdaniach przeczących konstrukcję „ut non” można zastąpić spójnikiem **ne**:

Przykład: *ego monevit te ne tu errabat* -> Ostrzegłem cię, abyś nie pomylił.

b) **Forma skrócona (implicytna)**: używana, gdy podmiot zdania głównego i podrzędnego jest taki sam.

- **Pro + czasownik w formie gerundium**: w zdaniach celowych twierdzących.
Przykład: *ego venivit ad Roma pro videndo eam* (Przybyłem do Rzymu, aby ją zobaczyć).
- **Pro non + czasownik w formie gerundium**: w zdaniach celowych przeczących.
Przykład: *ego discedevit antea e Roma pro non videndo eam* (Wyjechałem wcześniej z Rzymu, aby jej nie widzieć).

Zdanie celowe może mieć również charakter wtrącony (parentetyczny) w ustalonych zwrotach, takich jak:

- *ut ita ego dicet* = że tak powiem / powiedzmy;
- *ut vere ego dicet* = prawdę mówiąc;
- *ut ego non dicet* = żeby nie powiedzieć;
- *ut ego dicet paucum* = krótko mówiąc.

A.9.2 Zdanie podrzędne dopełnieniowe

Zdania dopełnieniowe stanowią jedną z trzech funkcji zdań dopełniających (obok podmiotowych i wyjaśniających). Pełnią one funkcję dopełnienia bliższego czasownika w zdaniu nadrzędnym. W języku łacinijskim możliwe są dwie formy:

Forma złożona

- **Quod + podmiot + czasownik w trybie oznajmującym**
Przykłady:
 - *Consule omittivit quod milites fugivit* -> Konsul przemilczał, że żołnierze uciekli
 - *Ego putat quod inimicos pugnat strenue* -> Uważam, że wrogowie walczą dzielnie
 - *Magistro putat quod nos sumus diligenti* -> Nauczyciel uważa, że jesteśmy pilni

Forma skrócona

- **Podmiot + czasownik w bezokoliczniku**; jeśli podmiotem jest zaimek osobowy, występuje on w formie przypadka zależnego (dopełnienia).
Przykłady:
 - *Consule omettevit milites fugivisse* -> Konsul przemilczał, że żołnierze uciekli
 - *Ego putat inimicos pugnare strenue* -> Uważam, że wrogowie walczą dzielnie

- *Magistro putat nes essere diligenti* -> Nauczyciel uważa, że jesteśmy pilni

Przy tłumaczeniu bezokolicznika należy pamiętać, że:

- **Bezokolicznik czasu teraźniejszego** wyraża jednoczesność – oznacza, że czynność zdania podrzędnego dzieje się w tym samym czasie, co czynność zdania nadrzędnego.
- **Bezokolicznik czasu przeszłego** wyraża uprzedniość – oznacza, że czynność zdania podrzędnego wydarzyła się przed czynnością zdania nadrzędnego.
- **Bezokolicznik czasu przyszłego** wyraża następcość – oznacza, że czynność zdania podrzędnego wydarzy się po czynności zdania nadrzędnego.

Podsumowując:

- Jeśli czynność zdania podrzędnego jest **jednoczesna** z czynnością zdania nadrzędnego, używa się bezokolicznika czasu teraźniejszego:
 - Nauczyciel uważa (teraz), że jesteśmy pilni (teraz) -> *Magistro putat nes essere diligenti*
- Jeśli czynność zdania podrzędnego jest **uprzednia** wobec czynności zdania nadrzędnego, używa się bezokolicznika czasu przeszłego:
 - Karol mówi (teraz), że nie oddałeś książki (wcześniej) -> *Karolo dicet Te non reddidisse libro*
- Jeśli czynność zdania podrzędnego jest **następcza** wobec czynności zdania nadrzędnego, używa się bezokolicznika czasu przyszłego:
 - Marco mówi (teraz), że nie odda (później) żadnej książki -> *Marco dicet ses essere reddeturi nulli libro*

A.9.3 Zdanie podrzędne podmiotowe

Zdania podmiotowe pełnią funkcję podmiotu czasownika w zdaniu nadrzędnym. Również w tym przypadku możliwe są dwie formy.

Forma złożona

Quod + podmiot + czasownik w trybie oznajmującym ; czasownik nieosobowy w zdaniu nadrzędnym zawsze przyjmuje jako podmiot zaimek niejaki **Id**.

Id oportet quod tu dicet veritate -> Jest konieczne, abyś mówił prawdę.

Forma skrócona (*Forma implicita*)

Podmiot + czasownik w bezokoliczniku (*infinitivus*); w tym przypadku czasownik nieosobowy zdania nadrzędnego również ma za podmiot zaimek **Id**. Jeśli podmiotem zdania podrzędnego jest zaimek osobowy, stosuje się go w formie przypadku zależnego (dopełnienia).

Id oportet te dicere veritate -> Jest konieczne, abyś mówił prawdę).

UWAGA: Wyrażenia „jest konieczne”, „trzeba/należy” można przetłumaczyć na dwa sposoby: *Id oportet* lub *id est necesse*.

Przy tłumaczeniu bezokolicznika w zdaniach podmiotowych obowiązują te same zasady relacji czasowych (jednoczesność, uprzedniość, następcość) i reguły stosowania odpowiednich struktur bezokolicznikowych, które zostały opisane przy zdaniach dopełnieniowych.

A.9.4 Zdanie podrzędne wyjaśniające

Jest to zdanie dopełniające (rzeczownikowe), którego funkcją jest wyjaśnienie lub sprecyzowanie elementu zawartego w zdaniu nadrzędnym (zaimka lub przymiotnika wskazującego z rzeczownikiem, rzeczownika odczasownikowego wyrażającego opinię, przekonanie, nadzieję, zwrotu idiomatycznego lub przysłówka).

W języku eurizyjskim możliwe są dwie formy:

Forma złożona

Wyraża się za pomocą struktury: **Quod + podmiot + czasownik w trybie oznajmującym**

Przykład: Wszyscy myślą to samo: że bez przyjaźni życie jest próżne -> *Omnes putat idem, quod sine amicitia vita est vana*.

Forma skrócona

Wyraża się za pomocą podmiotu i czasownika w bezokoliczniku. Jeśli podmiotem jest zaimek osobowy, używa się go w formie przypadka zależnego.

Przykład: Wszyscy myślą to samo: że bez przyjaźni życie jest próżne -> *Omnes putat idem, sine amicitia vita esse vana*.

W kwestii stosowania czasów bezokolicznika obowiązują zasady przedstawione przy zdaniach dopełnieniowych i podmiotowych.

A.9.5 Rzeczownikowe użycie czasownika

Pod względem funkcji składniowej, czasownik może być użyty analogicznie do rzeczownika jako:

1. **Podmiot:** w tym przypadku stosuje się bezokolicznik prosty.
Przykład: *mentire est turpi* -> Kłamać jest rzeczą haniebną.
2. **Dopełnienie bliższe:** w tym przypadku również stosuje się bezokolicznik prosty.
Przykład: *ego desiderat bene vivere* -> Pragnę żyć dobrze.

Czasownik może również pełnić funkcje innych dopełnień (okoliczników) – wówczas w języku eurizyjskim stosuje się formę **gerundium**, zgodnie z poniższym zestawieniem:

Funkcja składniowa (Dopełnienie)	Konstrukcja w jęz. eurizyjskim	Przykład w jęz. eurizyjskim	Tłumaczenie
a) Dopełnienie dopełniające	de + gerundium	<i>Necessitate de tacendo</i>	Konieczność milczenia
b) Dopełnienie dalsze	ad + gerundium	<i>Ego vovebit me ad scribendo</i>	Poświęcę się pisaniu
c) Okolicznik celu	pro + gerundium	<i>Marco venibit cras ad Roma pro adiuvando nes</i>	Marco przyjedzie jutro do Rzymu, aby nam pomóc
d) Okolicznik narzędzia / sposobu	gerundium bez przyimka	<i>oni discet errando</i>	Człowiek uczy się na błędach (błądząc)
e) Wyrażenie braku / wykluczenia	sine + gerundium	<i>Sine loquendo</i>	Bez mówienia

A.9.6 Okres warunkowy

Okres warunkowy składa się ze zdania podrzędnego warunkowego oraz zdania nadrzędnego (głównego). Zdanie nadrzędne nazywane jest **apodozą**, natomiast zdanie warunkowe – **protazą**. Protaza wprowadzana jest spójnikiem **si** ("jeśli/jeżeli") w zdaniach twierdzących oraz **nisi** ("jeśli nie / chyba że") w zdaniach przeczących. Wyróżnia się trzy typy okresów warunkowych:

- **I typ – rzeczywistości** : gdy protaza przedstawia hipotezę realną.
W języku eurizyjskim czasownik w protazie występuje wyłącznie w czasie teraźniejszym trybu oznajmującego:
Si + podmiot + czasownik w czasie teraźniejszym

Czasownik w apodozie może występować w czasie teraźniejszym lub przyszłym trybu oznajmującego:

podmiot + czasownik w czasie przyszłym lub teraźniejszym

Przykład: *Si is edet nimis, is fiebit obesi* -> Jeśli zje za dużo, będzie gruby.

- **II typ – możliwości:** gdy protaza dotyczy zdarzenia, które mogłoby się wydarzyć. W języku eurizyjskim czasownik w protazie występuje wyłącznie w czasie przeszłym niedokonanym trybu oznajmującego (*imperfekt*):

Si + podmiot + czasownik w czasie Imperfekt

Czasownik w apodozie musi być wyrażony w trybie przypuszczającym czasu teraźniejszego

podmiot + czasownik w trybie przypuszczającym czasu teraźniejszego

Przykład: *Si tu laborabat nimis, tu defetisceret* -> Gdybyś pracował za dużo, zmęczyłbyś się.

Przykład: *Nisi ego debebat perficere hoc relatione, ego veniret cum ves ad kinejo* -> Gdybym nie musiał kończyć tego raportu, poszedłbym z wami do kina.

- **III typ – nierealności:** gdy zarówno protaza, jak i apodoza przedstawiają fakty, które w żaden sposób nie mogą się urzeczywistnić (dotyczą niemożliwej przeszłości). W języku eurizyjskim czasownik w protazie występuje wyłącznie w czasie przeszłym dokonanym trybu oznajmującego (*perfekt*):

Si + podmiot + czasownik w czasie Perfekt

Czasownik w apodozie musi być wyrażony w trybie przypuszczającym czasu przeszłego:

podmiot + czasownik w trybie przypuszczającym czasu przeszłego

Przykład: *Si nos quaerevit eum, nos invenivisset eum* -> Gdybyśmy go szukali, znaleźlibyśmy go.

A.9.7 Zdanie podrzędne czasowe

Zdanie czasowe to zdanie podrzędne określające relacje czasowe względem zdania nadrzędnego.

Forma złożona: wprowadzana jest przez spójniki czasowe, po których następuje czasownik w trybie oznajmującym. W szczególności:

- **Cum** odpowiada znaczeniowo spójnikowi „kiedy / gdy”;
 - **Dum** oznacza „podczas gdy / w czasie gdy”;
 - Wyrażenia **antequam** i **priusquam** tłumaczy się jako „zanim” (lub „przed”);
 - **Postquam** oznacza „po tym jak / odkąd”;
 - Spójnik **donec** oznacza „dopóki (nie) / aż do momentu, gdy (nie)”;
 - Spójnik **quamdiu** oznacza „przez cały czas, gdy” i wskazuje na równorzędność czasu trwania czynności w zdaniu nadrzędnym i podrzędnym;
 - Zwroty **cum primum** i **simul ac** oznaczają „jak tylko / ledwo co / skoro tylko”. W tym przypadku czynność jest jednoczesna lub następuje bezpośrednio przed czynnością zdania nadrzędnego.
- Przykład: Gdy Cezar przybył do Galii, spustoszył wszystko -> *Cum Caesar venivit in Gallia devastavit omnia*

Forma skrócona : z użyciem imiesłowu (*participium*).

- Przykład: *Marco, legenti epistula, intellegevit quia se erravit* -> Marco, czytając list (podczas czytania listu), zrozumiał, dlaczego popełnił błąd.

A.9.8 Zdanie podrzędne przyzwalające

Zdaniem przyzwalającym nazywamy zdanie podrzędne, które wyraża okoliczność, mimo której dochodzi do skutku czynność zawarta w zdaniu nadrzędnym.

Tłumaczy się je za pomocą spójników **quamquam**, **etsi**, **tametsi**, **quamvis** (choć, chociaż, mimo że itp.), po których następuje czasownik w trybie oznajmującym (*indicativus*).

Przykład: Etsi ego sum defatigati, ego non volet quiescere (Chociaż jestem zmęczony, nie chcę spać).

A.9.9 Zdanie podrzędne przyczynowe

Zdanie przyczynowe to zdanie podrzędne wyrażające przyczynę czynności opisanej w zdaniu nadrzędnym.

Forma złożona: wprowadzana przez spójniki **quia**, **quoniam** lub wyrażenie spójnikowe **propterea quod** (wszystkie tłumaczone jako „ponieważ”, „gdyż”, „jako że”), po których następuje czasownik w trybie oznajmującym (*indicativus*).

Przykład: Marco non telefonavit te quia tu esebat iam edocti -> Marco nie zadzwonił do ciebie, ponieważ byłaś już poinformowana.

Forma skrócona: podmiot + imiestów (*participium*).

Przykład: Marco, amitteti traino, redivit ad domo -> Marco, zgubiwszy pociąg (spóźniwszy się na pociąg), wrócił do domu.

A.9.10 Zdanie podrzędne skutkowe

Zdanie skutkowe to zdanie podrzędne wyrażające skutek lub konsekwencję tego, co zostało wskazane w zdaniu nadrzędnym. W języku eurizyjskim są one wprowadzane przez spójnik **ut** (w zdaniach twierdzących) lub **ut non** (bądź formy przeczące: *ut nemo*, *ut nullus*, *ut nihil*, *ut numquam*) w zdaniach przeczących.

W zdaniu nadrzędnym zapowiadającym skutek mogą pojawić się następujące elementy korelujące:

- **ita, sic** = „tak / w ten sposób”;
- **tam** (przed przymiotnikami i przysłówkami), **tanto** (przed przymiotnikami i przysłówkami w stopniu wyższym), **tantum** (przed czasownikami) = „tak bardzo / do tego stopnia / tyle”;
- **tanti** = „tak wielki / tak ogromny”;
- **adeo** = „do tego stopnia / aż tak”;
- **tali** = „taki”;
- **eiusmodi** = „tego rodzaju / tego pokroju”;
- **tot** = „tylu / tak wielu”.

Czasownik występuje zawsze w trybie oznajmującym (*indicativus*).

Przykład: Nikt nie jest tak szalony, aby pragnąć własnego nieszczęścia -> *Nemo est ita dementi ut is cupet sui malo*.

A.9.11 Zdanie pytajne

Zdanie pytajne może być zdaniem niezależnym (**pytanie zależne bezpośrednie**) lub zdaniem podrzędnym (**pytanie zależne pośrednie**).

Zdania pytajne bezpośrednie mają czasownik w trybie oznajmującym i są wprowadzane przez:

- **zaimki pytajne:** *Quisnam voleret bello?* -> Kto żądny byłby wojny?
- **przymiotniki pytajne:** *Quali libro tu volet legere?* -> Którą książkę chcesz przeczytać?
- **przysłówki pytajne:** *ubi tu vadet?* -> Gdzie idziesz?

- **partykułę pytajną ecne:** partykuła „ecne” musi być użyta w każdym pytaniu bezpośrednim, które nie jest wprowadzane przez zaimek, przymiotnik lub przysłówki pytajny. *Ecne tu es defatigati?* -> Jesteś zmęczony?

Zdania pytajne pośrednie to zdania podrzędne, których zdanie nadrzędne zawiera czasownik lub wyrażenie oznaczające pytanie, prośbę, niewiedzę itp. Mają one czasownik w trybie oznajmującym i mogą być wprowadzane przez zaimki, przymiotniki lub przysłówki pytajne:

Przykład: dice mihi quid tu es ageturi -> Powiedz mi, co zamierzasz zrobić.

- **partykuły pytajne**, a w szczególności partykułę **si** (= czy), niezależnie od tego, czy oczekuje się odpowiedzi niepewnej, czy przeczącej: *ego nescit si tu dicet veritate* -> Nie wiem, czy mówisz prawdę.

Zarówno pytania bezpośrednie, jak i pośrednie mogą mieć charakter **rozłączny (alternatywny)**, czyli wyrażać dwie wykluczające się możliwości. Są one zawsze wprowadzane przez dwa elementy korelujące: **utrum aut**

Przykład: Utrum tu es servo aut liberi viro? -> Jesteś niewolnikiem czy wolnym człowiekiem?

Jeśli drugi człon alternatywy wyraża zaprzeczenie „czy nie”, tłumaczy się go jako **aut non**.

Odpowiedź twierdząca na pytania brzmi: **ies** = tak (skrót od łacińskiego wyrażenia *ita est*).

Odpowiedź przecząca na pytania brzmi: **no** = nie.

A.9.12 Zdanie podrzędne porównawcze

Zdanie porównawcze to zdanie podrzędne okolicznikowe, które pełni funkcję drugiego członu porównania. Czasownik występuje zawsze w trybie oznajmującym (*indicativus*).

Zdania porównawcze równości

Zdania porównawcze wyrażające równość cech wprowadzane są przez następujące partykuły korelujące: *tam... quam, tantus... quantus, tantum... quantum, tanto... quanto, tamquam... sic, ita... sicut, talis... qualis, tot... quot, sicut... eodem modo, eo... quo* (z przymiotnikami i przysłówkami w stopniu wyższym).

Przykład: Tak jak po młodości następuje starość, w ten sam sposób po starości następuje śmierć -> *Sicut senectute sequet adolescentia, in eodem modo morte sequet senectute.*

Zdania porównawcze stopnia wyższego i niższego

W zdaniach nadrzędnych wobec zdań porównawczych stopnia wyższego lub niższego występuje przymiotnik lub przysłówki w stopniu wyższym albo czasownik wskazujący na zestawienie. Zdanie stanowiące drugi człon porównania wprowadzane jest przez spójnik **quam**.

Zdania te mogą być wprowadzane przez konstrukcje: *maior quam ut...* (zbyt wielki, by...), *maior quam, potius quam* (raczej niż / zamiast), *magis quam...* (bardziej niż...), *citius quam...* (szybciej niż...), *saepius quam...* (częściej niż...).

Zdania porównawcze warunkowe (hipotetyczne)

Zdania porównawcze warunkowe, wprowadzane w języku polskim przez partykuły „jak gdyby, jakby, tak jakby”, oddaje się w języku łacińskim za pomocą zwrotów: **velut si, aeque ac si, non secus ac si** (nie inaczej niż gdyby), lub po prostu przez **quasi**.

Czasownik w tych strukturach występuje w trybie oznajmującym, przyjmując czasy typowe dla protazy okresu warunkowego III typu (czas przeszły niedokonany *imperfekt* oraz przeszły dokonany *perfekt*).

Przykład: Niegodziwi obywatele gratulowali sobie nawzajem, jak gdyby wygrali -> *«impii cives, quasi ili vincevit, inter se congratulabat.*

A.9.13 Zdanie podrzędne miejsca

Wskazuje miejsce, w którym rozgrywa się czynność wyrażona w zdaniu nadrzędnym. Jest wprowadzane przez wyrażenia takie jak **ubi** (gdzie), **ex ubi** (skąd), a czasownik występuje w trybie oznajmującym.

Przykład: Stamtąd, gdzie mieszka Marco, można zobaczyć morze -> *Ex ubi Marco habitat oni posset videre mare.*

A.9.14 Zdanie podrzędne sposobu

Wskazuje sposób, w jaki przebiega czynność zdania nadrzędnego.

Forma złożona: wprowadzana przez wyrażenia takie jak **sicut** z czasownikiem w trybie oznajmującym. *Przykład:* Zrobiłem tak, jak mi poradzono -> *Ego facevit sicut oni konsilavit mihi.*

Forma skrócona: podmiot + imiesłów czasu teraźniejszego (*participium praesentis*). *Przykład:* Anna mówiła szlochając -> *Anna loquebat singultanti.*

A.9.15 Zdanie podrzędne ograniczające

Wskazuje zakres lub granicę, w obrębie której obowiązuje twierdzenie zawarte w zdaniu nadrzędnym.

Forma złożona: wprowadzana przez zwrot **in id quem** (w tym co, co do tego że) z czasownikiem w trybie oznajmującym. *Przykład:* Co się tyczy mnie (w tym, co mnie dotyczy), nie podjąłem jeszcze żadnej decyzji -> *In id quem pertinet mihi, ego nondum capevit aliqui consilio.*

Forma skrócona: konstrukcja **in + gerundium**.

Przykład: W grze w tenisa jest prawdziwym mistrzem -> *Is est vere victore in ludendo teniso.*

A.9.16 Zdanie podrzędne wyłączające

Wyraża okoliczność wykluczoną – fakt, który się nie wydarzył lub nie towarzyszył czynności głównej.

Forma złożona: wprowadzana przez zwrot **sine quod** (bez tego żeby / bez tego by) z czasownikiem w trybie oznajmującym. *Przykład:* Marco mówił, bez tego by ktokolwiek go pytał (nie będąc pytanym) -> *Marco loquevit sine quod aliquo rogavit eum.*

Forma skrócona: konstrukcja **sine + gerundium**. Można ją zastosować tylko wtedy, gdy podmiot jest taki sam jak w zdaniu nadrzędnym. *Przykład:* Marco wyszedł bez słowa (nie mówiąc nic) -> *Marco abiit sine loquendo.*

A.9.17 Zdanie podrzędne wyjmujące

Wyraża wyjątek od tego, co zostało stwierdzone w zdaniu nadrzędnym. Jest wprowadzane przez zwrot **praeter quod** (chyba że, z wyjątkiem tego że, oprócz tego że), a czasownik występuje w trybie oznajmującym.

Przykład: Nie przyjdziemy, chyba że będą wymagać naszej obecności -> *Nos non venibit, praeter quod illi exiget nostri praesentia.*

Przykład: Marco nie powiedział nic, poza tym że nie jest winny -> *Marco dicevit nihil praeter quod se non essebat nocenti.*

SEKCJA B: SŁOWNICTWO EURIZJAŃSKIE

B.1 GENEZA SŁOWNICTWA EURIZYJSKIEGO

Niemal całe słownictwo języka eurizyjskiego wywodzi się z zasobów leksykalnych dwóch języków: łaciny i esperanto. W związku z tym, dysponując słownikami języka łacińskiego oraz esperanto, można odtworzyć dowolne słowo języka eurizyjskiego, stosując się do poniższych reguł. Zasady derywacji różnią się w zależności od tego, czy dotyczą rzeczowników, przymiotników, czasowników, przysłówków, zaimków, przymków czy spójników.

Jeśli chodzi o przysłówki, przymki i spójniki, są one dokładnie takie same jak w języku łacińskim (poza minimalnymi modyfikacjami opisanymi w rozdziałach A.6, A.7, A.8 i A.9 niniejszego opracowania). Z kolei zaimki oraz wszystkie przymiotniki inne niż przymiotniki jakościowe pochodzą z łaciny zgodnie z definicjami przedstawionymi w rozdziałach A.3 (dla przymiotników) i A.4 (dla zaimków).

W przypadku rzeczowników, przymiotników jakościowych i czasowników obowiązuje ogólna zasada, według której punktem wyjścia jest zawsze odszukanie odpowiedniego słowa łacińskiego. Jeśli ono nie istnieje (co dotyczy na przykład neologizmów powstałych po epoce rzymskiej) lub jeśli istnieje, ale składa się z dwóch lub więcej wyrazów, wówczas bierze się pod uwagę odpowiednik w języku esperanto.

Należy jednak podkreślić, że istnieje kilka (bardzo niewiele) rzeczowników i czasowników, które nie podlegają ogólnym regułom derywacji. Są to wyrazy, które w łacinie mają specyficzną formę, bądź takie, których derywacja według ogólnych zasad prowadziłaby do form wieloznacznych, dających się pomylić z innymi, podobnymi terminami. W języku eurizyjskim obowiązuje bowiem zasada jednoznaczności – dąży się do tego, aby dwa lub więcej różne wyrazy łacińskie o odmiennych znaczeniach nie generowały jednego i tego samego słowa eurizyjskiego. Jeżeli podczas tworzenia wyrazu eurizyjskiego z jego łacińskiego odpowiednika powstałaby forma przypisana już do innego słowa łacińskiego, należy zmodyfikować rdzeń łaciński tak, aby zachować zasadę jednoznaczności.

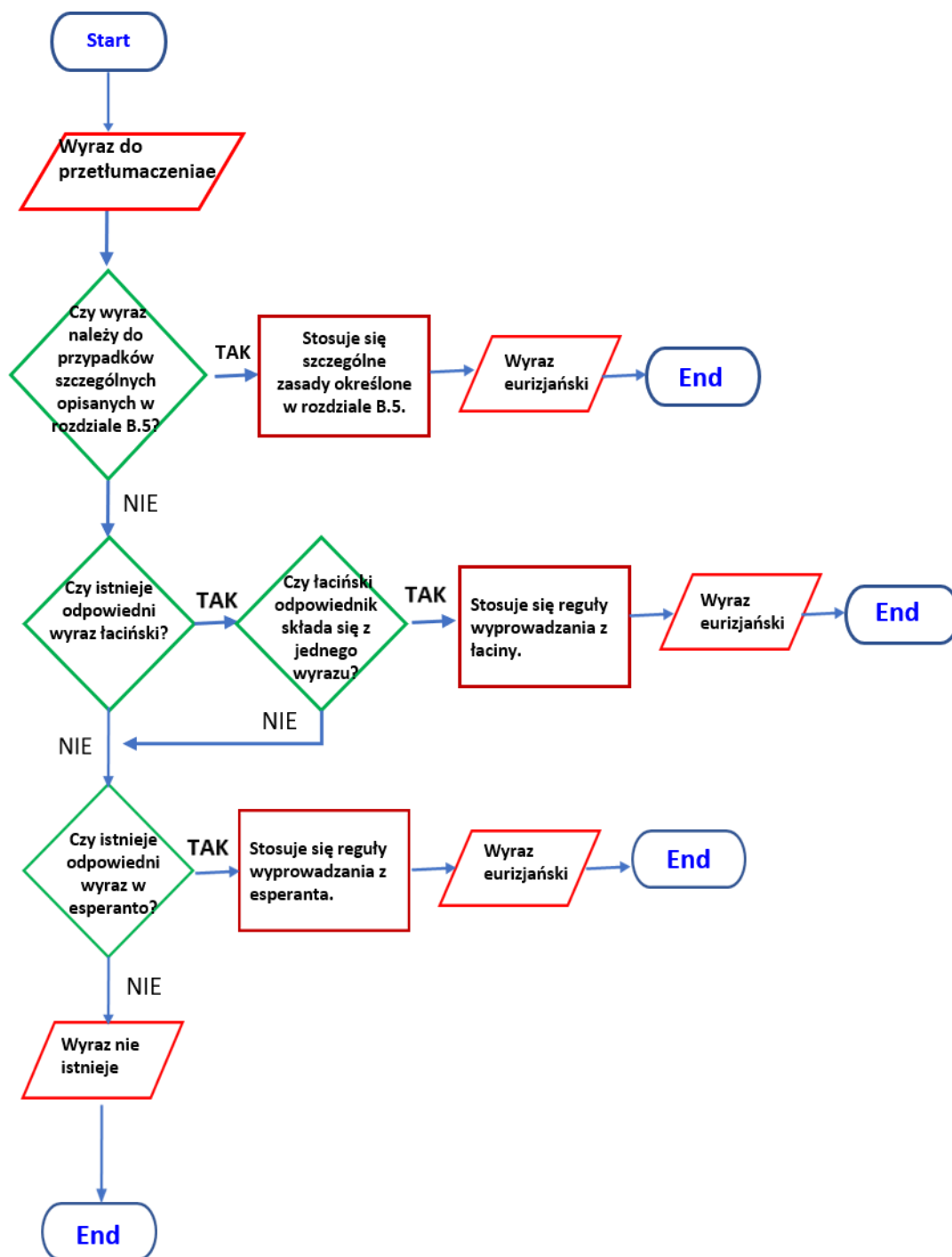
Przykład: Ze słowa łacińskiego *mas, maris* (mężczyzna/samiec) oraz ze słowa łacińskiego *mare, maris* (morze), postępując zgodnie z zasadami derywacji opisanymi w rozdziale B.2.1 i ignorując zasadę jednoznaczności, otrzymałoby się tę samą formę eurizyjską *mare*. To samo słowo eurizyjskie miałoby dwa znaczenia: samiec i morze, co jest niedopuszczalne. W rozdziale B.5.1 pokazano, w jaki sposób ten konflikt zostaje rozwiązany.

W kolejnych rozdziałach omówiono reguły derywacji z łaciny i esperanto dla rzeczowników, przymiotników jakościowych oraz czasowników.

UWAGA: Algorytmy i reguły derywacji są niezależne od języka wyjściowego i obowiązują dla każdego języka świata, z którego dokonuje się tłumaczenia na eurizyjski. Kluczowe jest posiadanie słownika (online lub drukowanego) typu „język wyjściowy – łacina” oraz słownika typu „język wyjściowy – esperanto”. Na przykład, aby opracować słownik polsko-eurizyjski, wystarczy dysponować słownikiem polsko-łacińskim oraz polsko-esperanckim.

Na poniższym rysunku 1 przedstawiono schemat blokowy (diagram przepływu) algorytmu, który należy zastosować, aby uzyskać eurizyjski rzeczownik, przymiotnik jakościowy lub czasownik.

Przystępując do tłumaczenia na język eurizyjski rzeczownika, przymiotnika jakościowego lub czasownika, należy w pierwszej kolejności sprawdzić, czy dany wyraz należy do przypadków szczególnych opisanych w rozdziale B.5. Jeśli wyraz zalicza się do tej grupy, tłumaczenie jest natychmiastowe, ponieważ podano je w rozdziale B.5; w przeciwnym razie należy zastosować ogólne reguły derywacji. W takim przypadku należy sprawdzić, czy dany termin istnieje w łacinie i czy jest wyrażony jednym słowem. Jeśli tak, bierze się wyraz łaciński, stosuje reguły z rozdziału B.2.1 (dla rzeczowników), B.3.1 (dla przymiotników jakościowych) lub B.4.1 (dla czasowników) i uzyskuje słowo eurizyjskie. W przeciwnym razie sprawdza się, czy istnieje odpowiedni termin w języku esperanto. Jeśli odpowiednik w esperanto istnieje, stosuje się reguły derywacji przedstawione w rozdziale B.2.2 (dla rzeczowników), B.3.2 (dla przymiotników jakościowych) lub B.4.2 (dla czasowników) i otrzymuje właściwy termin eurizyjski. Jeśli termin nie istnieje w esperanto, wówczas nie istnieje również w języku eurizyjskim.

Rysunek 1: Algorytm tworzenia rzeczowników, przymiotników jakościowych i czasowników w języku eurizyjskim

B.2 OGÓLNE REGUŁY DERYWACJI RZECZOWNIKÓW

B.2.1 Ogólne reguły derywacji rzeczowników z języka łacińskiego

Aby uzyskać dany rzeczownik eurizyjski, należy wyszukać odpowiedni rzeczownik łaciński w słowniku (w przypadku osób polskojęzycznych będzie to słownik polsko-łaciński). W słowniku łacińskim rzeczowniki są podawane w pełnej formie w mianowniku, po której następuje końcówka dopełniacza oraz rodzaj: męski, żeński lub nijaki, zapisywane w skrótach (odpowiednio: m., f., n.). Przykład: Szukając słowa „róża” w słowniku, znajdziemy wpis: *rosa, -ae, f.*, gdzie *rosa* to mianownik, *-ae* to końcówka dopełniacza (*rosae*), a *f.* oznacza rodzaj żeński. Z punktu vista derywacji kluczowy jest dopełniacz, ponieważ pozwala on **zidentyfikować** deklinację łacińską. W podanym przykładzie interesuje nas forma dopełniacza *rosae*, która wskazuje, że rzeczownik należy do pierwszej deklinacji łacińskiej. W zależności od paradygmatu deklinacji wyróżnia się pięć następujących przypadków:

1. **Rzeczownik należy do pierwszej deklinacji łacińskiej (końcówka dopełniacza -ae):** Od formy dopełniacza liczby pojedynczej odrzuca się końcówkę *-ae*, a w jej miejsce dodaje się zakończenie *-a*. W ten sposób uzyskuje się rzeczownik eurizyjski z pierwszej grupy (zakończony na *-a*). Przykład: polskie „róża” -> w słowniku łacińskim znajdujemy *rosa, -ae f.*. Od dopełniacza *rosae*, po odrzuceniu końcówki *-ae*, otrzymujemy temat *ros-*. Po dodaniu zakończenia *-a* powstaje forma liczby pojedynczej w języku eurizyjskim: *rosa*. Ponieważ gramatyka eurizyjska zakłada, że nazwy roślin i kwiatów są zawsze rodzaju żeńskiego, rodzaj rzeczownika *rosa* w eurizyjskim będzie żeński. Podsumowując, wpis w słowniku eurizyjskim ma postać: *rosa, f.*
2. **Rzeczownik należy do drugiej deklinacji łacińskiej (końcówka dopełniacza -i):** Od formy dopełniacza liczby pojedynczej odrzuca się końcówkę *-i*, a w jej miejsce dodaje się zakończenie *-o*. W ten sposób uzyskuje się rzeczownik eurizyjski z drugiej grupy (zakończony na *-o*). Przykład: polskie „wilk” -> w słowniku łacińskim znajdujemy *lupus, -i m.*. Od dopełniacza *lupi*, po odrzuceniu końcówki *-i*, otrzymujemy temat *lup-*. Po dodaniu zakończenia *-o* powstaje forma liczby pojedynczej w języku eurizyjskim: *lupo*. Ponieważ gramatyka eurizyjska zakłada, że nazwy zwierząt płci męskiej są zawsze rodzaju męskiego, rodzaj rzeczownika *lupo* w eurizyjskim będzie męski. Podsumowując, wpis w słowniku eurizyjskim ma postać: *lupo, m.*
3. **Rzeczownik należy do trzeciej deklinacji łacińskiej (końcówka dopełniacza -is):** Od formy dopełniacza liczby pojedynczej odrzuca się końcówkę *-is*, a w jej miejsce dodaje się zakończenie *-e*. W ten sposób uzyskuje się rzeczownik eurizyjski z trzeciej grupy (zakończony na *-e*). Przykład: polskie „serce” -> w słowniku łacińskim znajdujemy *cor, cordis n.*. Od dopełniacza *cordis*, po odrzuceniu końcówki *-is*, otrzymujemy temat *cord-*. Po dodaniu zakończenia *-e* powstaje mianownik liczby pojedynczej w języku eurizyjskim: *corde*. Ponieważ gramatyka eurizyjska zakłada, że nazwy przedmiotów są zawsze rodzaju nijakiego, rodzaj rzeczownika *corde* w eurizyjskim będzie nijaki. Podsumowując, wpis w słowniku eurizyjskim ma postać: *corde, n.*
4. **Rzeczownik należy do czwartej deklinacji łacińskiej (końcówka dopełniacza -us):** Od formy dopełniacza liczby pojedynczej odrzuca się końcówkę *-us*, a w jej miejsce dodaje się zakończenie *-o*. W ten sposób uzyskuje się rzeczownik eurizyjski z drugiej grupy (zakończony na *-o*). Przykład: polskie „owoc” -> w słowniku łacińskim znajdujemy *fructus, -us m.*. Od dopełniacza *fructus*, po odrzuceniu końcówki *-us*, otrzymujemy temat *fruct-*. Po dodaniu zakończenia *-o* powstaje forma liczby pojedynczej w języku eurizyjskim: *fructo*. Ponieważ gramatyka eurizyjska zakłada, że nazwy elementów należących do świata roślinnego są zawsze rodzaju żeńskiego, rodzaj rzeczownika *fructo* w eurizyjskim będzie żeński. Podsumowując, wpis w słowniku eurizyjskim ma postać: *fructo, f.*
5. **Rzeczownik należy do piątej deklinacji łacińskiej (końcówka dopełniacza -ei):** Od formy dopełniacza liczby pojedynczej odrzuca się końcówkę *-ei*, a w jej miejsce dodaje się zakończenie *-e*. W ten sposób uzyskuje się rzeczownik eurizyjski z trzeciej grupy (zakończony na *-e*). Przykład: polskie „dzień” -> w słowniku łacińskim znajdujemy *dies, -ei m.*. Od dopełniacza *diei*, po odrzuceniu końcówki *-ei*, otrzymujemy temat *di-*. Po dodaniu zakończenia *-e* powstaje forma liczby pojedynczej w języku eurizyjskim: *die*. Ponieważ gramatyka eurizyjska zakłada, że nazwy przedmiotów są zawsze rodzaju nijakiego, rodzaj rzeczownika *die* w eurizyjskim będzie nijaki. Podsumowując, wpis w słowniku eurizyjskim ma postać: *die, n.*

Derywacja od łacińskich rzeczowników złożonych

W przypadku łacińskich rzeczowników **złożonych**, odpowiadający im rzeczownik eurizyjski uzyskuje się w następujący sposób:

- bierze się pod uwagę dwa wyjściowe wyrazy połączone ze sobą;
 - powstałe z połączenia słowo traktuje się tak, jakby należało do deklinacji drugiego członu złożenia;
 - do rzeczownika uzyskanego w kroku drugim stosuje się opisane wyżej ogólne reguły derywacji rzeczowników. Przykłady:
- *ius iurandum* (łac.) -> **iusiurando** (euriz.). Znaczenie: **przysięga**;
 - *ros marinus* (łac.) -> **rosmarino** (euriz.). Znaczenie: **rozmaryn**;
 - *agri cultura* (łac.) -> **agricultura** (euriz.). Znaczenie: **rolnictwo**;
 - *aquae ductus* (łac.) -> **aquaeducto** (euriz.). Znaczenie: **akwedukt**;
 - *terrae motus* (łac.) -> **terraemoto** (euriz.). Znaczenie: **trzęsienie ziemi**.

Nazwy pospolite, które w łacinie występują wyłącznie w wersji męskiej, w języku eurizyjskim tworzą formę liczby pojedynczej rodzaju żeńskiego poprzez zastąpienie ostatniej samogłoski rodzaju męskiego końcówką **-ina**.

Przykład: **pies** (rodzaj męski) -> **cane**; **suka** (rodzaj żeński) -> **canina**.

B.2.2 Ogólne reguły derywacji rzeczowników z języka esperanto

Jeśli odpowiedni rzeczownik nie występuje w słowniku polsko-łacińskim lub występuje, lecz w łacinie nie składa się z jednego słowa, wówczas bierze się pod uwagę słownik polsko-esperanto i stosuje następującą procedurę. Rzeczownik esperancki poddaje się transliteracji na alfabet eurizyjski zgodnie z regułami konwersji przedstawionymi w poniższej tabeli:

Litera esperancka	Litera eurizyjska	Litera esperancka	Litera eurizyjska
A	A	K	K
B	B	L	L
C	Z	M	M
Ĉ	C	N	N
D	D	O	O
E	E	P	P
F	F	R	R
G	G	S	S
Ĝ	G	Ŝ	SC
H	H	T	T
Ĥ	H	U	U
I	I	Ŭ	U
J	J	V	V
Ĵ	J	Z	Z

Uzyskany w wyniku transliteracji rzeczownik eurizyjski kończy się zawsze na **-o** (należy zatem do drugiej grupy), a liczbę mnogą tworzy się poprzez proste dodanie litery **-s**. Poniżej podano przykład.

Polski: **lodówka** -> nie występuje w słowniku polsko-łacińskim -> w słowniku polsko-esperanto: *fridujo* -> Eurizyjski: **fridujo** (liczba pojedyncza); **fridujos** (liczba mnoga)

UWAGA: Rzeczowniki rodzaju żeńskiego, które w esperanto kończą się na **-ino**, w języku eurizyjskim zmieniają tę końcówkę na **-ina**, należąc tym samym do pierwszej grupy rzeczowników eurizyjskich.

Przykład: **lekarka / pani doktor** -> nie występuje w słowniku polsko-łacińskim -> w słowniku polsko-esperanto: *doktorino* -> Eurizyjski: **doktorina**.

B.3 OGÓLNE REGUŁY DERYWACJI PRZYMOTNIKÓW JAKOŚCIOWYCH

B.3.1 Reguły derywacji przymiotników jakościowych z języka łacińskiego

Aby uzyskać dany przymiotnik jakościowy w języku eurizyjskim, należy wyszukać jego odpowiednik w słowniku polsko-łacińskim. W słowniku łacińskim przymiotniki jakościowe są podawane poprzez podanie form mianownika dla trzech rodzajów: męskiego, żeńskiego i nijakiego. Na podstawie zakończenia mianownika liczby pojedynczej w trzech rodzajach przymiotniki jakościowe dzielą się na:

1. **Przymiotniki klasy pierwszej:** w mianowniku liczby pojedynczej kończą się na *-us* (rodzaj męski), *-a* (rodzaj żeński) i *-um* (rodzaj nijaki). *Przykład:* *magnus, magna, magnum* -> **wielki**; lub na *-er* (rodzaj męski), *-a* (rodzaj żeński), *-um* (rodzaj nijaki). *Przykład:* *pulcher, pulchra, pulchrum* -> **piękny**.
2. **Przymiotniki klasy drugiej:** dzielą się na trzy grupy:
 - o **Grupa pierwsza:** mają w mianowniku liczby pojedynczej trzy zakończenia (osobne dla rodzaju męskiego, żeńskiego i nijakiego). *Przykład:* *acer* (m.), *acris* (f.), *acre* (n.) -> **ostry / bystry**.
 - o **Grupa druga:** mają w mianowniku liczby pojedynczej dwa zakończenia (jedno wspólne dla rodzaju męskiego i żeńskiego, drugie dla rodzaju nijakiego). *Przykład:* *fortis* (m. i f.), *forte* (n.) -> **silny**.
 - o **Grupa trzecia:** mają w mianowniku liczby pojedynczej jedno wspólne zakończenie dla wszystkich trzech rodzajów. *Przykład:* *audax* (m., f., n.), dopełniacz: *audacis* -> **odważny**.

Podczas wyszukiwania hasła w słowniku mogą wystąpić dwa przypadki (w zależności od klasy przymiotnika), które sprowadzają się do pięciu poniższych sytuacji:

- **1. przypadek (przymiotnik klasy pierwszej na *-us*, *-a*, *-um*):** Bierze się pod uwagę formę rodzaju żeńskiego zakończoną na *-a* i w miejsce *-a* wstawia się *-i*. *Przykład:* tłumaczenie polskiego przymiotnika **wielki** -> w słowniku znajdujemy: *magnus, -a, -um*. Bierzemy formę rodzaju żeńskiego *magna* i zamiast końcowego *-a* wstawiamy *-i*, otrzymując eurizyjski przymiotnik **magni**.
- **2. przypadek (przymiotnik klasy pierwszej na *-er*, *-a*, *-um*):** Bierze się pod uwagę formę rodzaju żeńskiego zakończoną na *-a* i w miejsce *-a* wstawia się *-i*. *Przykład:* tłumaczenie polskiego przymiotnika **piękny** -> w słowniku znajdujemy: *pulcher, pulchra, pulchrum*. Bierzemy formę rodzaju żeńskiego *pulchra* i zamiast końcowego *-a* wstawiamy *-i*, otrzymując eurizyjski przymiotnik **pulchri**.
- **3. przypadek (przymiotnik klasy drugiej – grupa pierwsza o trzech zakończeniach):** Bierze się pod uwagę formę rodzaju żeńskiego zakończoną na *-is* i w miejsce *-is* wstawia się *-i*. *Przykład:* tłumaczenie polskiego przymiotnika **ostry / inteligentny** -> w słowniku znajdujemy: *acer, acris, acre*. Bierzemy formę rodzaju żeńskiego *acris* i zamiast końcowego *-is* wstawiamy *-i*, otrzymując eurizyjski przymiotnik **acri**.
- **4. przypadek (przymiotnik klasy drugiej – grupa druga o dwóch zakończeniach):** Bierze się pod uwagę formę rodzaju męskiego i żeńskiego zakończoną na *-is* i w miejsce *-is* wstawia się *-i*. *Przykład:* tłumaczenie polskiego przymiotnika **silny** -> w słowniku znajdujemy: *fortis, -e*. Bierzemy formę rodzaju męskiego i żeńskiego *fortis* i zamiast końcowego *-is* wstawiamy *-i*, otrzymując eurizyjski przymiotnik **forti**.
- **5. przypadek (przymiotnik klasy drugiej – grupa trzecia o jednym zakończeniu):** Bierze się pod uwagę formę dopełniacza (*genitivus*) zakończoną na *-is* i w miejsce *-is* wstawia się *-i*. *Przykład:* tłumaczenie polskiego przymiotnika **odważny** -> w słowniku znajdujemy jedno zakończenie mianownika oraz formę dopełniacza: *audax, audacis*. Bierzemy dopełniacz *audacis* i zamiast końcowego *-is* wstawiamy *-i*, otrzymując eurizyjski przymiotnik **audaci**.

B.3.2 Reguły derywacji przymiotników jakościowych z języka esperanto

Przymiotniki jakościowe, które powstały w wyniku rozwoju cywilizacji po epoce rzymskiej (i tym samym nie istnieją w łacinie), uzyskuje się w języku eurizyjskim na podstawie odpowiedniego przymiotnika esperanckiego, stosując następującą procedurę:

1. Bierze się pod uwagę przymiotnik esperancki poddany transliteracji na alfabet eurizyjski według reguł konwersji przedstawionych już w paragrafie B.2.2. Transliterowany przymiotnik kończy się zawsze na *-a*.
2. Zastępuje się końcówkę *-a* literą *-i*.
3. Jeśli przymiotnik kończy się na *-ia*, końcówkę *-ia* zastępuje się zakończeniem *-iali*.

Przykład: Rozważmy przymiotnik **cyfrowy** (przymiotnik, który nie istnieje w łacinie). W języku esperanto „cyfrowy” tłumaczy się jako *diĝita*. Po zastosowaniu transliteracji słowo przyjmuje formę *digita*, a po zastąpieniu końcowego *-a* literą *-i*, otrzymujemy ostatecznie eurizyjski przymiotnik **digiti** (wymowa: *digiti*, z akcentem przeciągłym na przedostatnie *i*).

B.4 OGÓLNE ZASADY TWORZENIA CZASOWNIKÓW

B.4.1 Zasady wyprowadzania czasowników z łaciny

Czasowniki łacińskie, których bezokolicznik kończy się na *-re*, zachowują w języku eurizjańskim dokładnie tę samą formę bezokolicznika. Czasowniki łacińskie, których bezokolicznik **nie kończy się na *-re***, są w języku eurizjańskim przekształcane zgodnie z następującymi zasadami.

1) Czasownik *esse* otrzymuje w bezokoliczniku postać *essére*.

2) Czasowniki złożone od czasownika *esse* otrzymują w bezokoliczniku końcówkę *-re* zgodnie z poniższym schematem:

Czasownik łaciński	Czasownik eurizjański	Znaczenie
<i>Abesse</i>	Abessére	być nieobecny
<i>Adesse</i>	Adessére	być obecnym
<i>Deesse</i>	Deessére	brakować
<i>Obesse</i>	Obessére	szkodzić
<i>Inesse</i>	Inessére	znajdować się wewnątrz
<i>Interesse</i>	Interessére	uczestniczyć
<i>Praesse</i>	Praessére	stać na czele
<i>Subesse</i>	Subessére	znajdować się pod
<i>Superesse</i>	Superessére	przeżyć, przetrwać
<i>Prodesse</i>	Prodessére	przynosić korzyść
<i>Posse</i>	Possére	móc

3) Czasowniki deponentne

- czasowniki zakończone na *-ari* zmieniają bezokolicznik na *-are* (np. łacińskie *hortari* → eurizjańskie **hortàre**);
- czasowniki zakończone na *-eri* zmieniają bezokolicznik na *-ere* (np. łacińskie *vereri* → eurizjańskie **verère**);
- czasowniki zakończone na *-i* zmieniają bezokolicznik na *-ere* (np. łacińskie *sequi* → eurizjańskie **sequere**);
- czasowniki zakończone na *-iri* zmieniają bezokolicznik na *-ire* (np. łacińskie *largiri* → eurizjańskie **largire**).

4) Czasownik *ferre* („nosić”, „nieść”) zmienia bezokolicznik na **ferére**.

Ta sama zasada obowiązuje również wszystkie czasowniki złożone utworzone od *ferre*.

Czasownik łaciński	Czasownik eurizjański	Znaczenie
<i>Auferre</i>	Auferere	zabierać
<i>Afferre</i>	Afferere	przynosić
<i>Anteferre</i>	Anteferere	przedkładać
<i>Circumferre</i>	Circumferere	nosić dookoła
<i>Conferre</i>	Conferere	wnosić wspólnie

Czasownik łaciński	Czasownik eurizjański	Znaczenie
<i>Deferre</i>	Deferere	przekazywać
<i>Differre</i>	Differere	odkładać, odraczać
<i>Efferre</i>	Efferere	wynosić
<i>Inferre</i>	Inferere	wnosić do środka
<i>Offerre</i>	Offerere	oferować
<i>Perferre</i>	Perferere	znosić, wytrzymywać
<i>Praeferre</i>	Praeferere	preferować
<i>Proferre</i>	Proferere	publikować
<i>Referre</i>	Referere	odnosić, przekazywać
<i>Transferre</i>	Transferere	przenosić
<i>Sufferre</i>	Sufferere	podtrzymywać

B.4.2 Zasady wyprowadzania czasowników z esperanta

W języku eurizjańskim czasowniki odnoszące się do współczesnych pojęć, które nie mają odpowiednika w języku łacińskim lub które w łacinie byłyby wyrażane za pomocą wielowyrazowych konstrukcji, są tworzone na podstawie języka esperanto.

Ponieważ wszystkie czasowniki esperanta w bezokoliczniku kończą się na **-i**, zasada tworzenia odpowiadającego im czasownika eurizjańskiego jest bardzo prosta:

wystarczy zastąpić końcówkę **-i końcówką **-are**.**

Przykład:

Czasownik „**startować**” (o statku powietrznym) w esperanto ma postać **ekflugi**.

Aby utworzyć odpowiadający mu czasownik eurizjański, usuwa się końcówkę **-i** (**ekflug-**) i dodaje końcówkę **-are**, otrzymując bezokolicznik **ekflugare**.

B.5 WYRAZY, KTÓRE NIE PODLEGAJĄ OGÓLNYM ZASADOM TWORZENIA

B.5.1 Szczególne rzeczowniki pochodzenia łacińskiego

W przypadku rzeczowników, które w łacinie występują wyłącznie w liczbie mnogiej (*pluralia tantum*), w języku eurizjańskim używa się również formy liczby pojedynczej.

- **bogactwo:** (łac.) *divitiae, divitiarum* → (eur.) **divitia**
- **Ateny:** (łac.) *Athenae, Athenarum* → (eur.) **Athena**
- **rozkosz:** (łac.) *deliciae, deliciarum* → (eur.) **delicia**
- **rozejm:** (łac.) *indutiae, indutiarum* → (eur.) **indutia**
- **zasadzka:** (łac.) *insidiae, insidiarum* → (eur.) **insidia**
- **groźba:** (łac.) *minae, minarum* → (eur.) **mina**
- **ślub, zaślubiny:** (łac.) *nuptiae, nuptiarum* → (eur.) **nuptia**

W odróżnieniu od łaciny, w języku eurizjańskim nie występują rzeczowniki zmieniające znaczenie w zależności od tego, czy użyte są w liczbie pojedynczej, czy mnogiej. Dlatego:

- **obfitość** tłumaczy się jako **copia** (liczba pojedyncza), **copias** (liczba mnoga);
- **oddział wojskowy** tłumaczy się jako **turma** (liczba pojedyncza), **turmas** (liczba mnoga).

W języku eurizjańskim:

- **litera alfabetu** → **littera** (lp.), **litteras** (lm.);
- **literatura** → **litteratura** (lp.), **litteraturas** (lm.);
- **czuwanie** → **convigilia** (lp.), **convigilias** (lm.);
- **strażnik, wartownik** → **excubitore** (lp.), **excubitores** (lm.).

Rzeczownik **viscera** („wnętrza”) posiada również liczbę pojedynczą:

- **exto** (lp.), **extos** (lm.).

Jedynym rzeczownikiem, który w języku eurizjańskim zmienia znaczenie zależnie od liczby, jest **bono**:

- **bono** = dobro;
- **bonos** = dobra materialne, majątek.

Ponadto, w przeciwieństwie do łaciny:

- **broń** → **arma** (lp.), **armas** (lm.);
- **zamek (twierdza)** → **castro** (lp.), **castros** (lm.);
- **obóz wojskowy** → **castra** (lp.), **castras** (lm.);
- **pomoc** → **auxilio** (lp.), **auxilios** (lm.);
- **oddział pomocniczy** → **auxiliari agmine** (lp.), **auxiliari agmines** (lm.);
- **urząd publiczny, magistratura** → **magistratura** (lp.), **magistraturas** (lm.);
- **urzędnik, magistrat** → **magistrato** (lp.), **magistratos** (lm.).

Polskie **wirus** (czynnik chorobotwórczy) tłumaczy się jako:

- **virio** (lp.), **virios** (lm.).

Ze względu na zasadę jednoznaczności nie należy wykorzystywać łacińskiego wyrazu **virus**, aby uniknąć pomylenia z **vir**, **virī** („mężczyzna”).

Wyraz **mężczyzna** (osoba płci męskiej) tłumaczy się jako:

- **viro** (lp.), **viros** (lm.).

Natomiast **człowiek** jako przedstawiciel gatunku ludzkiego (kobieta lub mężczyzna) tłumaczy się jako:

- **homine** (lp.), **homines** (lm.), rodzaju nijakiego.

Polski rzeczownik **siła** (łac. *vis*, *roboris*) tłumaczy się jako:

- **vire** (lp.),
- **vires** (lm.).

Mury miejskie posiadają w języku eurizjańskim zarówno liczbę pojedynczą, jak i mnogą:

- **moene** (lp.) — pojedynczy odcinek muru;
- **moenes** (lm.) — cały system murów miejskich.

Nazwa **Alpy** również w języku eurizjańskim występuje wyłącznie w liczbie mnogiej:

- **Alpes**.

Ponadto, w odróżnieniu od łaciny:

- **więzienie** → **carcere** (lp.), **carceres** (lm.);
- **brama** → **cancello** (lp.), **cancellos** (lm.);
- **koniec** (ostateczny rezultat) → **fine** (lp.), **finis** (lm.);
- **granica** → **confine** (lp.), **confines** (lm.).

Aby uniknąć niejednoznaczności wynikającej z wyprowadzania od łacińskiego **mare, maris** („morze”), rzeczownik **samiec** tłumaczy się jako:

- **maskio** (lp.), **maskios** (lm.).

Ponadto:

- **republika** → **respublica** (lp.), **respublicas** (lm.);
- **państwo** (jako instytucja) → **stato** (lp.), **statos** (lm.);
- **jabłoń** → **melo** (lp.), **melos** (lm.), aby odróżnić od **malo** („zło”);
- **jabłko** → **mela** (lp.), **melas** (lm.);
- **topola** → **piopulo** (lp.), **piopulos** (lm.), aby odróżnić od **populo** („lud”) → **populo** (lp.), **populos** (lm.);
- **pizza** → **pizza** (lp.), **pizzas** (lm.).

Wyrażenie „na przykład” tłumaczy się jako:

ut exemplo.

Wyprowadzanie od łacińskich rzeczowników nieodmiennych

Łaciński nieodmienny rzeczownik **instar** jest używany w języku eurizjańskim jako odpowiednik wyrażen „na wzór”, „na podobieństwo” i zawsze występuje przed rzeczownikiem.

Przykład:

instar arma → „na wzór broni”.

Łaciński nieodmienny rzeczownik **mane** („poranek”) przyjmuje w języku eurizjańskim odmianę:

- **mane** (lp.),
- **manes** (lm.),

zachowując to samo znaczenie.

Łacińskie nieodmienne rzeczowniki **pessum** oraz **venum** przechodzą do języka eurizjańskiego bez zmian wyłącznie jako odpowiedniki następujących wyrażen:

- **in pessum** → „w ruinę”;
- **in venum** → „na sprzedaż”.

Przykład:

ire in pessum → „popaść w ruinę”.

Pozostałe łacińskie rzeczowniki nieodmienne lub niepełnoodmienne, niewymienione w niniejszym rozdziale, nie są uwzględniane przy tworzeniu słownictwa języka eurizjańskiego.

B.5.2 Nazwy geograficzne i toponimy

Nazwy państw oraz przymiotniki odnoszące się do danego państwa tłumaczy się w języku eurizjańskim zgodnie z następującą tabelą.

Państwo po angielsku	Państwo w języku eurizyjskim	Przymiotnik w języku eurizyjskim	Państwo po angielsku	Państwo w języku eurizyjskim	Przymiotnik w języku eurizyjskim
Afghanistan	Afgania	afganiani	Costa Rica	Costarica	Costaricani
Albania	Albania	albaniani	Croatia	Croatia	croatiani
Algeria	Algeria	algeriani	Cuba	Cuba	cubaniani
Andorra	Andorra	andorrani	Cyprus	Cipro	Ciprani
Angola	Angola	angolani	Czech Republic	Tchekia	tchekiani
Antigua and Barbuda	Antigua et Barbuda	antiguani, barbudani	Denmark	Danimarkia	danimarkiani
Argentina	Argentina	argentini	Djibouti	Gibutia	gibutiani
Armenia	Armenia	armeniani	Dominica	Dominika	dominikiani
Australia	Australia	australiani	Dominican Republic	Dominicani Respublica	dominicani
Austria	Austria	austriani	Ecuador	Ecuadoria	ecuadoriani
Azerbaijan	Azeria	azeriani	Egypt	Egipto	egiptiani
Bahamas	Bahamas	bahamani	El Salvador	Salvadoria	salvadoriani
Bahrain	Bareinia	bareiniani	Equatorial Guinea	Equatoriali Guinea	equatoguineani
Bangladesh	Bangladesia	bangladesiani	Eritrea	Eritrea	eritreani
Barbados	Barbados	barbadiani	Estonia	Estonia	estoniani
Belarus	Belarussia	belarussiani	Ethiopia	Ethiopia	ethiopiani
Belgium	Belgia	belgiani	Fiji	Figioi	figioiani
Belize	Belize	beliziani	Finland	Finlandia	finlandiani
Benin	Beninia	beniniani	France	Frankia	frankiani
Bhutan	Butania	butaniani	Gabun	Gabonia	gaboniani
Bolivia	Bolivia	boliviani	Gambia	Gambia	gambiani
Bosnia and Herzegovina	Bosnia et Herzegovina	bosniani, herzegoviani	Georgia	Georgia	georgiani
Botswana	Botusvania	botusvaniani	Germany	Germania	germaniani
Brazil	Brasile	brasiliani	Ghana	Ghana	ghaniani
Brunei	Bruneia	bruneiani	Greece	Grekia	grekiani
Bulgaria	Bulgaria	bulgariani	Grenada	Grenada	grenadiani
Burkina Faso	Burkinafaso	burkinafasiani	Guatemala	Guatemala	guatemaliani
Burundi	Burundia	burundiani	Guinea	Guinea	guineiani
Cambodia	Cambodia	cambodiani	Guinea-Bissau	Bisauguinea	bisauguineiani
Cameroon	Camerunia	cameruniani	Guyana	Gujana	gujaniani
Canada	Canadia	canadiani	Haiti	Haitia	haitiani
Cape Verde	Capoverdia	capoverdiani	Honduras	Hondurasia	hondurasiani
Central African Republic	Centraficani Respublica	centraficani	Hungary	Ungaria	ungariani
Chad	Tchadia	tchadiani	Iceland	Islanda	islandiani
Chile	Tchile	tchilani	India	India	Indiani
China	Tchina	tchiniani	Indonesia	Indonesia	indonesiani
Columbia	Colombia	colombiani	Iran	Irania	iraniani
Comoro Islands	Comores Insulas	comoriani	Iraq	Irakia	irakiani
Congo (Republic of the)	Congo (Respublica de)	congolani	Ireland	Irlanda	irlandiani
Congo (Democratic Republic of the)	Congo (Democratici Respublica de)	congolesi	Israel	Israele	israeliani

Państwo po angielsku	Państwo w języku eurizyjskim	Przymiotnik w języku eurizyjskim	Państwo po angielsku	Państwo w języku eurizyjskim	Przymiotnik w języku eurizyjskim
Italy	Italia	Italiani	Niger	Nigero	nigerini
Ivory Coast	Eburnei Costa	ivoriani	Nigeria	Nigeria	nigeriani
Jamaica	Jamaica	jamaicani	North Korea	Nordi Korea	nordi koreani
Japan	Japania	Japaniani	Norway	Norveja	norvejani
Jordan	Jordania	jordaniani	Oman	Omania	omaniani
Kazakhstan	Kazakia	kazakiani	Pakistan	Pakistania	pakistani
Kenia	Kenia	keniani	Palau	Palaua	palauani
Kiribati	Kiribatia	kiribatiani	Palestine	Palestina	palestiniani
Kuwait	Kuvaitia	kuvaitiani	Panama	Panama	panamiani
Kyrgyzstan	Kirgisia	kirgisiani	Papua New Guinea	Papua-Novu Guinea	papuaniani
Laos	Laosia	laosiani	Paraguay	Paraguajo	paraguajani
Latvia	Latvia	latviani	Peru	Peruvia	peruviani
Lebanon	Libano	libaniani	Poland	Polonia	poloniani
Lesotho	Lesoto	lesotiani	Portugal	Portugalia	portugaliani
Libya	Libia	libiani	Qatar	Kataria	katariani
Lichtenstein	Liktestania	liktestaniani	Romania	Romania	rumaniani
Liberia	Liberia	liberiani	Russia	Russia	russiani
Lithuania	Lituania	lituani	Rwanda	Ruanda	ruandiani
Luxemburg	Luxemburgo	luxemburgiani	Saint Kitts and Nevis	Sancti Cristoforo et Nevisia	nevisiani
North Macedonia	Nordi Makedonia	nordi makedoniani	Saint Lucia	Sancti Lusia	sanctilusiani
Madagascar	Madagascaria	madagascariani	Saint Vincent and the Grenadines	Sancti Vincenzo et Grenadinia	grenadini
Malawi	Malavia	malaviani	Samoa	Samoa	samoani
Malaysia	Malaisia	malaisiani	San Marino	Sancti Marino	sammariniani
Maldives	Maldivae	maldiviani	Saudi Arabia	Saudi Arabia	saudiarabi
Mali	Malivia	maliviani	Senegal	Senegalia	senegaliani
Malta	Melita	melitiani	Serbia	Serbia	serbiani
Marshall Islands	Marsalles insulas	marsallesiani	Seychelles	Seiselles	seiselliani
Mauritania	Mauritania	mauritani	Sierra Leone	Sierraleone	sierraleoniani
Mauritius	Mauritio	mauritiani	Singapore	Singapura	singapuriani
Mexico	Mexico	mexicani	Slovakia	Slovakia	slovakiani
Moldova	Moldavia	moldaviani	Slovenia	Slovenia	sloveniani
Monaco	Monaco	monaceni	Somalia	Somalia	somaliani
Mongolia	Mongolia	mongoli	South Africa	Sudi Africa	sudei-africani
Montenegro	Montenegro	montenegrini	South Korea	Sudi Korea	sudei-koreani
Morocco	Maroko	marokiani	South Sudan	Sudi Sudania	Sudei sudaniani
Mosambique	Mozambico	mozambicani	Spain	Hispania	hispaniani
Myanmar	Mianmaria	mianmariani	Sri Lanka	Srilanka	srilankiani
Namibia	Namibia	namibiani	Sudan	Sudania	sudaniani
Nauru	Nauro	nauriani	Surinam	Surinamia	surinamiani
Nepal	Nepala	nepalani	Swaziland	Svazilandia	svazilandiani
Netherlands	Nederlandia	nederlandiani	Switzerland	Elvezia	elveziani
New Zealand	Novi Zelanda	neozelandiani	Sweden	Svedia	svediani
Nicaragua	Nicaragua	nicaraguani	Tajikistan	Tagikia	tagikiani

Państwo po angielsku	Państwo w języku eurizyjskim	Przymiotnik w języku eurizyjskim	Państwo po angielsku	Państwo w języku eurizyjskim	Przymiotnik w języku eurizyjskim
Tanzania	Tanzania	tanzaniani	USA United States of America	Usania Uniti Statos de America	usaniani
Thailand	Thailandia	thailandiani	Usbekistan	Usbekia	usbekiani
Timor-est	Esti Timoria	esteitimoriani	Vanuatu	Vanuatuo	vanuatuari
Togo	Togo	togani	Vatican City	Vaticano	vaticani
Tonga	Tonga	tongani	Venezuela	Venezuela	venezuelani
Trinidad and Tobago	Trinidad et Tobago	trinidadiani	Vietnam	Vietnamio	vjetnamiani
Tunisia	Tunisia	tunisiani	Yemen	Jemenia	jemeniani
Turkey	Turkia	turkiani	Zambia	Zambia	zambiani
Turkmenistan	Turkmenia	turkmeniani	Zimbabwe	Zimbabue	zimbabuani
Tuvalu	Tuvalo	tuvaliani			
Uganda	Uganda	ugandiani			
Ukraine	Ukraina	ukrainiani			
United Arab Emirates	Uniti Arabi Emiratost	emiratiani			
Uruguay	Uruguaio	uruguaiani			

Aby tekst był w pełni naturalny dla polskiego odbiorcy, oto zaktualizowany fragment z zastąpieniem przykładów na formy polskie (od przymiotnika poloni – polski): Aby uzyskać rzeczownik oznaczający mieszkańca/mieszkańców danego państwa, należy postępować w następujący sposób: końcowe -i przymiotnika zastępuje się literą -o dla rodzaju męskiego (uzyskuje się w ten sposób rzeczownik eurizyjski z drugiej grupy) oraz literą -a dla rodzaju żeńskiego (uzyskuje się rzeczownik eurizyjski z pierwszej grupy). *Przykład:* Od eurizyjskiego przymiotnika poloni (polski) uzyskuje się:

1. rzeczownik rodzaju męskiego polono (liczba pojedyncza: polono, liczba mnoga: polonos), powstały przez zastąpienie końcowego -i literą -o (oznaczający Polaka);
2. rzeczownik rodzaju żeńskiego polona (liczba pojedyncza: polona, liczba mnoga: polonas), powstały przez zastąpienie końcowego -i literą -a (oznaczający Polkę).

Kierunki świata tłumaczy się w następujący sposób:

- Północ -> **Norde**
- Południe -> **Sude**
- Wschód -> **Este**
- Zachód -> **Oveste**

Od nich pochodzą przymiotniki: **Nordi** (północny), **Sudi** (południowy), **Esti** (wschodni), **Ovesti** (zachodni).

W przypadku nazw kontynentów obowiązują następujące formy:

- Afryka -> **Africa** (przymiotnik: **african**)
- Ameryka -> **America** (przymiotnik: **american**)
- Azja -> **Asia** (przymiotnik: **asian**)
- Europa -> **Europa** (przymiotnik: **europei**)
- Oceania -> **Oceania** (przymiotnik: **oceanian**)
- Arktyka -> **Artide** (przymiotnik: **artidian**)
- Antarktyda -> **Antartide** (przymiotnik: **antartidian**)

Dla wszystkich pozostałych toponimów niewymienionych w tym paragrafie (nazwy miast, wsi, prowincji, rzek, gór itp.) w języku eurizyjskim przyjmuje się zawsze nazwę w brzmieniu oryginalnym danego miejsca.

B.5.3 Daty i określenia czasu

Miesiące roku, dni tygodnia i pory roku

Poniżej podano nazwy miesięcy w języku eurizyjskim, które pisze się zawsze wielką literą.

Euriziano	Polski	Euriziano	Polski
Ianuario	Styczeń	Iulio	Lipiec
Februario	Luty	Augusto	Sierpień
Martio	Marzec	Septembre	Wrzesień
Aprile	Kwiecień	Octobre	Październik
Maio	Maj	Novembre	Listopad
Iunio	Czerwiec	Decembre	Grudzień

Poniżej przedstawiono siedem dni tygodnia oraz cztery pory roku w języku eurizyjskim:

Euriziano	Polski		Euriziano	Polski
Lunidie	Poniedziałek		Vere	Wiosna
Martidie	Wtorek		Aestate	Lato
Mercuridie	Środa		Autumno	Jesień
Iovidie	Czwartek		Hieme	Zima
Veneridie	Piątek			
Saturdie	Sobota			
Dominica	Niedziela			

Daty i czas

Daty w języku eurizyjskim wyraża się w następujący sposób: numer dnia zapisany jako liczebnik główny, po którym następuje nazwa miesiąca (wielką literą) oraz rok, również wyrażony liczebnikiem głównym.

Quali die est hodie? -> Który dzisiaj jest? / Jaki dziś dzień?

Przykład: Dzisiaj jest 29 stycznia 1964 -> *Hodie id est 29 Ianuario 1964* (co czyta się: *Hodie id est Viginti Novem Ianuario Mille Nongenti Sexaginta Quattuor*);

26 marca 2020 -> 26 Martio 2020 (co czyta się: *Viginti Sex Martio Duomilia Viginti*).

Poniżej przedstawiono terminy niezbędne do określania czasu w godzinach, minutach i sekundach:

	Liczba pojedyncza	Liczba mnoga	Aby zapytać o godzinę: Która godzina? -> Quoti hora est? Aby odpowiedzieć na pytanie o godzinę: - Jest 11:25 -> <i>Id est undecim et viginti quinque;</i> - Jest za piętnaście jedenasta / za kwadrans jedenasta -> <i>Id est undecim minus quarto;</i> - Jest piętnaście po jedenastej / kwadrans po jedenastej -> <i>Id est undecim et quarto;</i> Jest wpół do dwunastej (11:30) -> <i>Id est undecim et dimidia</i>
godzina	hora	horas	
minuta	minuto	minutos	
sekunda	secundo	secundos	

Zamiast wyrażenia „*id est*” można użyć również zwrotu „*hora est*”.

Aby ustalić godzinę lub umówić się na spotkanie, używa się przyimka **ad** + **hora**, po którym następuje liczebnik:

- ad quoti hora superceleri trajno ad Florentia discedebit?* -> o której godzinie odjedzie pociąg dużych prędkości do Florencji?
- Trajno discedebit ad hora undecim et viginti quinque* -> pociąg odjedzie o jedenaastej dwadzieścia pięć.

Wyrażenia okolicznikowe typu „dziesięć lat temu” tłumaczy się jako: *decem annos abhinc*.

B.5.4 Szczególne czasowniki łacińskie, które nie podlegają ogólnym regułom derywacji

- Łaciński czasownik *Velle* (chcieć) staje się **volére**;
- Łaciński czasownik *Nolle* (nie chcieć) staje się **nolére**;
- Łaciński czasownik *Malle* (woleć / preferować) staje się **mallére**;
- Łaciński czasownik *Fieri* (stawać się) staje się **fiére**;
- Łaciński czasownik *Coepisse* (zaczynać) staje się **coépére**;
- Łaciński czasownik *Memini* (pamiętać) staje się **meminére**;
- Łaciński czasownik *Odi* (nienawidzić) staje się **odére**;
- Łaciński czasownik *Aio* (mówić / twierdzić) staje się **aire**;
- Łaciński czasownik *Inquam* (mówić) staje się **inquire**;
- Łaciński czasownik *Fari* (przemawiać uroczyście) staje się **farére**; w ten sam sposób przekształcają się czasowniki złożone od *fari*:
 - *Affari* (zwracać się do kogoś) staje się **affarére**;
 - *Effari* (wypowiadać) staje się **effarére**;
 - *Praefari* (mówić wcześniej / poprzedzać mową) staje się **praefarére**;
 - *Profari* (przepowiadać) staje się **profarére**.

Łaciński czasownik *Videri* (wydawać się) zostaje zastąpiony przez **visére**.

Łaciński czasownik deponenty *Misereri* (mieć litość nad / litować się) staje się **miserere** i odmienia się w języku eurzyjskim jako czasownik regularny. Należy pamiętać, że eurzyjska konstrukcja tego czasownika jest przechodnia i wymaga zawsze, aby osoba lub rzecz, nad którą się litujemy, była wyrażona w dopełnieniu bliższym (w bierniku). Czasownik *iść / jechać* tłumaczy się w języku eurzyjskim jako **adire**.

B.5.5 Zwroty grzecznościowe

W języku eurzyjskim używa się następujących zwrotów grzecznościowych:

- Dzień dobry (rano/w ciągu dnia) -> Boni die
- Dobry wieczór -> Boni vespere
- Dzień dobry (popołudniu) -> Boni postmeridie
- Dobranoc -> Boni nocte
- Jak leci? / Jak się masz? -> Ut tu valet?
- Jak się Państwo mają? / Jak się macie? -> Ut vos valet?
- Dobrze, dziękuję -> Bene, gratias
- Bardzo dobrze, dziękuję -> Optime, gratias
- Jak masz na imię? -> Qualis est tui nomine?
- Mam na imię Marco -> Mei nomine est Marco
- Miło mi -> Mei gaudio!
- Ile masz lat? -> quoti annos tu habet?
- Cześć (powitanie) -> ave
- Bardziej formalne powitanie -> salve
- Do widzenia -> revide
- Szczęśliwego Nowego Roku -> Boni novi anno
- Wesołych Świąt Bożego Narodzenia -> Boni Natale
- Wesołych Świąt Wielkanocnych -> Boni Pasqua
- Dziękuję -> Gratias
- Proszę (w odpowiedzi na dziękuję) -> nihilo
- Przepraszam (prośba o wybaczenie) -> excusa
- Dość tego! / Wystarczy! -> sic satis!
- Dość polemik! -> satis controversias!
- Proszę (proszę o coś / uprzejmie) -> comiter lub benigne

W języku eurzyjskim używa się formy „ty” (mówienie per ty) w relacjach bliskich i poufnych, natomiast formy „wy” (vos) używa się w relacjach bardziej formalnych.

B.6 PRZYKŁAD TEKSTU W JĘZYKU EURIZYJSKIM

EURIZYJSKI:

ORVIETO: FASCINANTI URBE, UBI DIVINO ET HUMANO CONVENIT

Orvieto est maxime admirabili urbe de Umbria (ITALIA), constitueti in ardui tufacei rupe, imminenti super circumstanti valles. Eius origines referet ad vetusti etrusci civilizo: id essebat enim antiqui Velzna, lemaggis sacri inter etrusci urbes, memoria de quem manet in necropole et in multiplici antiquari reliquias. Antiqui parte de urbe servat mediaevali originali forma faceti ex angipertos, turres et foros quos retinet vivi fascino de praeterito. Duomo de Orvieto, cathedrale quem est artificiosi ac spiritali corde de urbe, repraesentat uno inter maximi exemplos de gothici architectura in Italia. Eius aedificatione, incipeti in 1290, essevit adduceti a necessitate de servando digne Sacri Corporale, reliquia coniungeti ad celebre Miraculo de Bolsena (1263). Secundum traditione, in eucharistici celebratione in ecclesia de Sancti Christina quidam sacerdote, dubitanti de reali praesentia de Christo in sacri pane, videvit hostia stillanti sanguine, quem maculavit liturgici linteo. Hoc facto, interpretati ut divini signo, impellevit papa Urbano IV ad instituendo sollemnitate de "Corpus Domini" per bulla "Transiturus de hoc mundo" (anno 1264), per quem celebratione de eucharistici mysterio essevit propagati ad omni christianitate. Hodie Corporale tingeti a sanguine est servati in praeclari reliquiario ex argento et smaltos, opere de Ugolino de Vieri (1337–1338), quem est exponeti in une dicati capella intra Duomo de Orvieto. Hoc cathedrale, ultra mirabili fronte pridesegnati cum musivos et sculpturas, continet etiam celebri Capella de Sancti Bricio, affrescati a Beato Angelico et postea a Luca Signorelli, cum pictorici cyclos quos sunt inter magis alti de italici renascentia. Orvieto praebet alii locos de magni momento, ut celebri Puteo de Sancti Patricio, eximii opere de renascenti ingeniaria; Etrusci Museo, diviti de reliquias reperi in locali necropole, quem ipse posset essere visitati, ac denique maxime antiqui kvartalo de Sancti Iuvenale, ubi etrusci memoria et mediaevali stratos reddet veri et intimi anima de hoc urbe unici in orbe.

POLSKI:

ORW_IETO: FASCYNUJĄCE MIASTO, GDZIE SPOTYKA SIĘ TO, CO BOSKIE, Z TYM, CO LUDZKIE

Orw_ieto to niezwykle sugestywne miasto w Umbrii (Włochy), położone na wysokiej tufowej skale, która góruje nad okolicznymi dolinami. Jego początki sięgają starożytnej cywilizacji etruskiej – było to bowiem dawne miasto Velzna, najświętsze spośród miast etruskich, którego pamięć trwa w nekropolii oraz licznych zabytkach archeologicznych tego regionu. Stara część miasta zachowała swój oryginalny średniowieczny układ z wąskimi uliczkami, wieżami i placami, co pozwala wciąż żyć urokiem przeszłości. Katedra w Orw_ieto (Duomo di Orw_ieto), będąca artystycznym i duchowym sercem miasta, stanowi jeden z najwspanialszych przykładów architektury gotyckiej we Włoszech. Jej budowa, rozpoczęta w 1290 roku, była podyktowana potrzebą godnego przechowywania Świętego Korporatu – relikwii związanej ze słynnym Cudem w Bolsenie (1263). Według tradycji, podczas odprawiania mszy świętej w kościele św. Krystyny, kapłan, który wątpił w rzeczywistą obecność Chrystusa w świętym chlebie, ujrzał, jak z hostii zaczęła sączyć się krew, która popłamiła obrus liturgiczny. Wydarzenie to, zinterpretowane jako znak boski, skłoniło papieża Urbana IV do ustanowienia uroczystości Bożego Ciała (Corpus Domini) bullą *Transiturus de hoc mundo* (w 1264 roku), dzięki której celebracja tajemnicy eucharystycznej rozprzestrzeniła się na cały świat chrześcijański. Dziś poplamiony krwią Korporat jest przechowywany w cennym relikwiarzu ze srebra i emalii, dziele Ugolina de Vieri (1337–1338), wystawionym w dedykowanej mu kaplicy wewnątrz Katedry w Orw_ieto. Ta katedra, oprócz niezwyklej fasady zdobionej mozaikami i rzeźbami, mieści w sobie również słynną Kaplicę św. Brykcyjusza, ozdobioną freskami przez Fra Angelico (Beato Angelico), a następnie przez Lucę Signorellego, których cykle malarskie należą do najwyższych osiągnięć renesansu polskiego w tej dziedzinie. Orw_ieto oferuje także inne miejsca o ogromnym znaczeniu, takie jak słynna Studnia św. Patryka, niezwykle dzieło inżynierii renesansowej; Muzeum Etruskie, bogate w znaleziska odkryte w tutejszej nekropolii, którą również można zwiedzać; a na koniec najstarszą dzielnicę, San Giovenale, gdzie etruska pamięć i średniowieczne nawarstwienia oddają prawdziwą i intymną duszę tego jedyne w swoim rodzaju miasta na świecie.